

Van Mongol tot Mughal

Een vergelijkende analyse van rijksopvolging in Mughal-India

Universiteit Leiden

Faculteit Geesteswetenschappen

Master scriptie, 2020-2021, semester 1, Begeleider: Prof. dr. J.J.L. Gommans

j.j.l.gommans@hum.leidenuniv.nl

Timur op de troon. Links Babur en Akbar, rechts Humayun en Djahangir. – [British Library – Johnson 64, 38](#). Gouache, drie randen met vergulde bloemendecoratie, 174x116 mm.

Universiteit Leiden

Inhoudsopgave

De regeringsperioden van de heersers.....	3
Inleiding.....	4
Hoofdstuk 1 - Theorie van Jack Goody.....	8
Hoofdstuk 2 – Opvolgingen in de praktijk – voorlopers en tijdgenoten van de Mughals.....	11
De Mongolen.....	11
De Timuriden.....	15
De Safawiden.....	18
De Ottomanen.....	22
Deelconclusie.....	26
Hoofdstuk 3 – Opvolgingen bij de Mughals.....	29
Inleiding.....	29
Babur.....	30
Humayun.....	34
Akbar.....	38
Djahangir.....	41
Deelconclusie.....	44
Conclusie.....	46
Literatuurlijst.....	48
Appendix A – Kaarten.....	52
Appendix B – Goody’s dynastieke structuren.....	53
Appendix C – Voorbeeld familiestamboom.....	54

De regeringsperioden van de heersers:

Mongolen	Timuriden
Cinghiz Khan (1206–1227)	Timur Lang (1370-1405)
Ogodey Khan (1229–1241)	Pir Momammed/Kahlil Sultan (1405-1409)
Guyuk Khan (1246–1248)	Shah Rukh (1409-1447)
Mongke Khan (1251–1259)	Ulugh Beg (1447-1449)
Kubilay Khan (1260–1294)	Abu Said (1451-1469)
	Sultan Husayn Baykara (1469, 1470-1506)
Safawiden	Ottomanen
Ismail I (1501-1524)	Selim I (1512-1520)
Tahmasp (1524-1576)	Suleyman I (1520-1566)
Ismail II (1576-1578)	Selim II (1566-1574)
Muhammad Khodabanda (1578-1587)	Murad III (1574-1595)
Abbas I (1587-1629)	Mehemmed III (1595-1603)
Mughals	
Babur (1526-1530)	
Humayun (1530-1540, 1555-1556)	
Akbar (1556-1605)	
Djahangir (1605-1627)	
Shah Djahan (1627-1658)	
Awrangzib (1658-1707)	

Inleiding

Aan het eind van de twaalfde en begin van de dertiende eeuw veroverden de Mongolen onder leiding van Cinghiz (ca. 1158-1227) vanuit Mongolië grote gedeelten van Zuid-Rusland, Centraal-Azië, China en het Midden-Oosten. De assimilatie van de Mongoolse elite in de overwegend Turkse bevolking leidde in Centraal-Azië in de dertiende en veertiende eeuw tot een etnisch-culturele synthese die de Turks-Mongoolse traditie genoemd wordt. Het was het politieke en wettelijke systeem dat door de Mongoolse elite werd gehandhaafd terwijl ze de Turkse taal en de islam van de bevolking overnamen. Ook op de Ottomanen, Timuriden, Safawiden en de Mughals, dynastieën van rijken die na de Mongoolse veroveringen in deze gebieden opkwamen, had de traditie invloed.¹

Het Ottomaanse Rijk werd in 1299 in Anatolië gesticht en zou tot 1922 grote delen van het Midden-Oosten, Noord-Afrika en de Balkan beslaan. Timur Lang (1336-1405) stichtte het Timuridenrijk rond 1370 in hedendaags Iran, Afghanistan en zuidelijk Centraal-Azië. Het ging ten onder in 1507. Het Safawidenrijk werd in 1501 onder de leiding van Ismail I (1487-1524) in noord-west Iran gesticht en besloeg heel Iran en een deel van Afghanistan, de Kaukasus en Centraal-Azië. Het bestond tot 1722. Het Mughalrijk werd in 1526 gesticht door Babur (1483-1530) in Noord-India en besloeg lange tijd bijna heel India, Pakistan en Bangladesh. In 1858 ging het ten onder.²

Bij de opvolgingen in de genoemde rijken vond met regelmaat broedermoord plaats. Het meeste extreme voorbeeld hiervan is de Ottomaanse keizer Mehmed III (1566-1603) die bij zijn opvolging in 1595 zijn negentien broers liet executeren.³ Akbar (1542-1605), keizer van het Mughalrijk, uitte onbegrip en verontwaardiging over de wreedheid die bij de Ottomanen bij de opvolging plaats vond. Akbars kleinzoon Shah Djahan (1592-1666) liet echter meteen na het bestijgen van de troon in 1628 zijn broer en neven vermoorden. Deze wrede omslag ten aanzien van de opvolging bij de Mughals was de aanleiding tot het schrijven van deze scriptie.⁴

Het doel van de scriptie is om de opvolgingspraktijk bij de Mughals als doorlopend proces te analyseren en factoren die hierop invloed uitoefenden te beschrijven. De hoofdvraag luidt: *“Wat was de opvolgingspraktijk onder de 16^e en 17^e eeuwse Mughals, hoe verhield zich die praktijk tot die van verwante rijken en was er sprake van een zich ontwikkelend systeem?”* Om de opvolgingspraktijk te

¹ Robert L. Canfield ed., *Turko-Persia in Historical Perspective* (Cambridge enz. 1991) 1-34, 53-77, 104-131; Beatrice F. Manz, *The Rise and Rule of Tamerlane* (Cambridge; New York 1989).

² Zie Appendix A.

³ Cornell H. Fleischer, *Bureaucrat and Intellectual in the Ottoman Empire: The Historian Mustafa Ali (1541-1600)*. Princeton Studies on the Near East (Princeton; Guildford 1986) 152.

⁴ Munis D. Faruqi, *The Princes of the Mughal Empire, 1504-1719* (Cambridge enz. 2012) 235-273; Abu'l Fazl, *The Akbarnama of Abu-L-Fazl: History of the Reign of Akbar Including an Account of his Predecessors - Vol III*, 3 delen, H. Beveridge vert. (Calcutta 2000) 316-317.

analyseren en de vergelijking van een duidelijke systematiek te voorzien, heb ik Jack Goody's theorie als kader gebruikt. De nadruk ligt op de verschillende soorten invloeden op een opvolgingssysteem, de familiale verhoudingen en de rol en invloed van vrouwen. Ik vergelijk de praktische gang van zaken bij opvolgingen van de Mughals met voorgaande en omliggende rijken aan de hand van deelvragen. 1 - Welke omstandigheden verklaren een opvolgingssysteem? 2 - Welke omstandigheden spelen een rol bij een verandering van dit systeem? 3 - Konden vrouwen de rol van de vorst op zich nemen en zo de macht uitoefenen? 4 - Hadden vrouwen invloed op de vorm of verandering van een opvolgingssysteem?

De scriptie bestaat uit drie hoofdstukken. Het eerste hoofdstuk licht Goody's theorie toe en hoe deze in het onderzoek gebruikt zal worden. Daar zullen ook enkele termen die van belang zijn voor het onderzoek naar opvolgingen toegelicht worden.

Het tweede hoofdstuk betreft twee rijken die aan de Mughals vooraf gingen, de Mongolen en Timuriden, en twee contemporaine rijken, de Safawiden en Ottomanen. In iedere paragraaf van het hoofdstuk wordt in vogelvlucht een aantal opvolgingen van het betreffende rijk in chronologische volgorde behandeld. Zo zullen invloeden en gevolgen van deze invloeden op het opvolgingssysteem belicht worden. Deze structuur stelt mij ook in staat om de opvolgingen onderling te vergelijken. Ik heb gekozen voor deze rijken omdat ze door de Turks-Mongoolse traditie beïnvloed werden, evenals de Mughals die in hoofdstuk drie behandeld worden. Ik beperk mij tot deze vijf rijken vanwege de omvang van de scriptie.

Bij de voorgangers van de Mughals zal de nadruk liggen op overeenkomstige generaties van heersers. Dit zijn de eerste paar opvolgingen na de stichting van het rijk door de stamvader van de dynastie. Voor de tijdgenoten van de Mughals zullen vooral opvolgingen uit de zestiende eeuw en het begin van de zeventiende eeuw als voorbeeld genomen worden. De Ottomanen verschilden als tijdgenoten van de Mughals en Safawiden omdat hun oorsprong in de dertiende in plaats van de zestiende eeuw lag. Daarom zullen van hen alleen de opvolgingen in de zestiende eeuw uitgelicht worden. De vergelijking met de voorgangers biedt een relevant historisch perspectief op de Mughals, terwijl de vergelijking met de tijdgenoten een contemporain perspectief toevoegt. Door meerdere achtereenvolgende opvolgingen te belichten komen zowel structurele als willekeurige invloeden op de opvolgingspraktijk naar voren.

Het derde hoofdstuk betreft het Mughalrijk. In de zestiende en zeventiende eeuw bloeide het Mughalrijk in India op. Dit rijk werd gedurende deze twee eeuwen onder andere gekenmerkt door lang regerende heersers en een dynastie die een relatief hoge mate van centralisatie wist te bewerkstelligen. De manier waarop de Mughaldynastie een gebied met een multi-etnische en multireligieuze samenleving wist te veroveren en te consolideren is veel bestudeerd.

De hoogtijdagen van het Mughalrijk waren vanaf de stichting door Babur in 1526 tot de dood van Awrangzib in 1707. Babur had als rondtrekkende bendeleider een leven geleid als dat van Timur en Cinghiz. Ook zijn zoon Humayun (1508-1556) had een turbulent leven. Hij werd verstoten, onder andere door toedoen van zijn broers, maar veroverde het rijk weer terug. Akbar de Grote maakte het Mughalrijk tot een van de belangrijkste rijken ter wereld door zijn vele hervormingen. Djahangir (1569-1627) breidde het gebied verder uit en in zijn regeringsperiode trad zijn vrouw Nur Djahan (1577-1645) op de voorgrond als politiek leider. Shah Djahan (1592-1666) kwam tegen Djahangir in opstand, hij bestreed zijn broers bij de opvolging en liet na zijn troonsbestijging ook de overgebleven familieleden doden. De algemene academische consensus is dat na de dood van Awrangzib het rijk langzaam uiteen begon te vallen in meerdere gedecentraliseerde regionen. Deze decentralisatie was het gevolg van een steeds autonomer opererende dienstadel die zich vanuit regionale centra beter los wist te maken van de keizerlijke dynastie en het centrale bestuursapparaat.⁵

Hoofdstukken één en twee zijn vooral gebaseerd op secundair bronnenmateriaal. In hoofdstuk drie worden zowel secundaire als primaire bronnen gebruikt, maar de nadruk ligt op de primaire bronnen. Hierbij moet de lezer met drie zaken rekening houden. 1 - Schrijvers van die bronnen konden meerdere redenen hebben om positief of negatief over een onderwerp te schrijven. 2 - Nadat iemand aan de macht is gekomen kunnen de boeken herschreven worden zodat er 'ex post facto' een ander beeld ontstaat, wat ook gebeurde. 3 – De primaire bronnen die ik gebruik zijn vertaald. Ook een vertaling kan een vertekend beeld van een situatie tot gevolg hebben. Omdat ik de nadruk leg op de praktische uitwerking van de opvolging, is dit voor deze scriptie niet van grote invloed.

In deze scriptie beschrijf ik de praktische gang van zaken rondom rijksopvolgingen. Ik belicht specifiek de opvolging omdat er weinig over werd geschreven in de rijken die ik onderzoek, men codificeerde er geen opvolgingswetten. Hierdoor komt het beeld naar voren dat de opvolgingspraktijk weinig systematisch was en juist dat wil ik in deze scriptie nader onderzoeken. Ook het gegeven dat de opvolgingen van de onderzochte rijken in de bestaande historiografie maar mondjesmaat met elkaar worden vergeleken, geeft dit onderzoek toegevoegde waarde. Omdat ik de opvolgingen van vijf rijken vergelijk, wat niet eerder in deze omvang is gedaan, zal de rijke historiografie met betrekking tot andere aspecten van deze rijken onderbelicht moeten blijven. Door meerdere opvolgingen achter elkaar te beschrijven bestudeer ik de opvolging als een proces, wat mij in staat stelt om structurele invloeden en systemen te scheiden van andere factoren die invloed uitoefenden op de opvolging.⁶

⁵ John F. Richards, *The Mughal Empire*. The New Cambridge History of India (Cambridge enz. 1995) 290-297; Neeru Misra, *Succession and Imperial Leadership among the Mughals: 1526-1707* (Delhi 1993), 124. Dienstadel zijn niet-adellijke personen die wegens bewezen diensten door de keizer in de adelstand waren opgenomen.

⁶ Jack Goody ed., *Succession to High Office*. Cambridge Papers in Social Anthropology (Cambridge 1966), 2-3.

Het classificeren van opvolgingssystemen ‘...is complicated by particular father-son relations, the distinct personalities of emperors and princes, and specific historical circumstances.’⁷ Helaas zijn deze genoemde factoren niet altijd goed uit de bronnen naar voren te halen.

Ik besteed in het bijzonder aandacht aan de invloed die vrouwen hadden op de opvolging, omdat ze hierbij een belangrijke rol konden spelen. Ze hadden als opvoeder de mogelijkheid om de opvolger cultureel en politiek te kneden. Soms konden vrouwen de macht uitoefenen, wat nog grotere gevolgen voor opvolgingen kan hebben gehad dan hun rol als opvoeders.

Bij het gebruik van eigennamen maak ik gebruik van de *Encyclopaedia of Islam II (1954-2005)* van Brill, maar zonder diakritische tekens. Indien een eigennaam niet in dit systeem gevonden is, hanteer ik de meest gebruikelijke engelse vorm. Termen die ik direct uit een bron overneem zullen schuingedrukt zijn, zoals *jagir*.⁸ Waar nodig zal ik deze termen toelichten in de voetnoten. Van personen die vaker in de tekst voorkomen, worden hun leefjaren alleen bij de eerste keer vermeld.

⁷ Faruqi, *Princes*, 183.

⁸ Een feodaal landgoed dat een edelman verkreeg na bewezen diensten om belasting te verzamelen en troepen te onderhouden.

Hoofdstuk 1 – Theorie van Jack Goody

Jack Goody (1919-2015) was een Engels cultureel antropoloog die onder andere schreef over erfenis en opvolging. Goody's opvolgingstheorie biedt een kader met betrekking tot opvolgingssystemen en dynastieke structuren. Goody heeft vooral aan de hand van de bestudering van Afrikaanse stammen de factoren die van invloed waren op opvolgingssystemen beschreven met als doel om ze preciezer te belichten en om de voor- en nadelen van verschillende systemen tegen elkaar af te wegen.⁹ Ik gebruik deze theorie als leidraad. Maar mijn doel is specifiek en ik beschrijf opvolgingen in een ander werelddeel. Goody's classificaties leiden tot universele structuren waardoor de theorie breed inzetbaar is. De term opvolgingssysteem gebruik ik als: '*een set aan factoren die bepalen hoe een opvolging plaats vindt*'. Als een opvolgingssysteem meerdere malen achtereenvolgend hetzelfde is, is het een opvolgingspatroon.

Goody beschrijft opvolgingssystemen aan de hand van vier centrale factoren die altijd een rol spelen bij opvolging. 1 - de uniciteit van de positie; 2 - het tijdstip van opvolging; 3 - de selectieprocedure van de opvolger; 4 - de relatie tussen voorganger en opvolger.¹⁰ Binnen elk politiek systeem worden deze factoren op een specifieke wijze ingevuld. Een opvolging kan bijvoorbeeld plaatsvinden vóór of ná de dood van een vorst of de opvolging kan van tevoren bepaald zijn zodat de opvolger bekend is, of onbepaald zijn waarbij de opvolger niet bekend is. Zowel bij de Mughals als bij de andere rijken die in deze scriptie behandeld worden, was de opvolging onbepaald. Deze overeenkomstige factor bij de opvolging in meerdere rijken lijkt een bepaalde systematiek te verbergen die ik wil onthullen.

Goody beschrijft vier soorten dynastieke structuren. 1 - de *royal descent group*; 2 - de *dynasty*; 3 - de *stem dynasty*; 4 - de *bilateral/familial dynasty*. Hij omschrijft de verschillende soorten dynastieke structuren als volgt. De *royal descent group* (1) wordt gekarakteriseerd door meerdere families die allen in aanmerking komen om te regeren in één gebied. Bij de *dynasty* (2) is één familie de enige significante afstammingsgroep in een samenleving. In tegenstelling tot de *royal descent group*, stamde de *dynasty* vaak af van de elite van een invasieleger en verschilde daarom cultureel van de bevolking en adel. Goody noemt de *royal descent group* en *dynasty* samen '*dynastic descent groups*'. De *stem dynasty* (3) is een dynastie waarvan maar één tak van de familie, die meestal klein blijft door middel van constante eliminatie, de potentiële kandidaten voor de troon levert. Bij de *bilateral/familial dynasty* (4) is er één dynastie die de legitimiteit geniet om te regeren. Afstamming van de vrouwelijke en mannelijke lijn worden als gelijkwaardig beschouwd en er worden delen van de familie van

⁹ Goody, *Succession*, 1-56.

¹⁰ Ibidem, 5.

opvolging uitgesloten, vaak aan de hand van wettelijke bepaling.¹¹ Omdat de onderzochte volken hun opvolgingswetten niet codificeerden, kan alleen aan de praktische uitkomst van de opvolgingen afgeleid worden in welke categorie van dynastieke structuren ze vielen. Ook ben ik genooddaakt om soms af te wijken van Goody's strakke definiëring, om specifieke situaties beter te kunnen benoemen. Om de beweging van de dynastieke structuur te kunnen duiden, gebruik ik de termen 'versmalling' en 'verbreding'.

In alle dynastieke structuren waren er vaak meerdere kandidaten voor de troon. Goody zegt: *"..conflicts derive from the presence of a plurality of 'royals' who regard the crown as in some sense a common property, even though it has to be held by one member at a time."* Deze uitspraak geldt in het algemeen maar is specifiek van toepassing op volken die ik bestudeer en die in de Turks-Mongoolse traditie leefden.¹²

In zijn werk houdt Goody zich minder bezig met de verandering van opvolgingsstructuren dan dat hij de functies ervan beschrijft. Hij suggereert dat verandering daarvan binnen een gebied bepaald wordt door veranderingen in de beschikbare economische en militaire middelen én door de rituele, bemiddelende en rechtssprekende macht van de positiebekleder in kwestie. In deze scriptie is er meer aandacht voor de eventuele overgang van de ene naar de andere opvolgingsstructuur. Het lijkt erop dat overgangen van dynastieke structuren, zoals van een *royal descent group* naar een *dynasty*, vaak gepaard gingen met een verandering van de opvolgingssystematiek. Deze relatie ga ik onderzoeken en om dat te doen ligt de nadruk in deze scriptie juist op de overgang of de verandering van dynastieke structuren *"...to examine system operation and system change simultaneously rather than successively."*¹³ Op deze manier zal ik aan de hand van Goody's theorie de historische dynamiek achter opvolgingssystemen bestuderen.

Voor deze scriptie moet het begrip 'dynastie' worden verklaard. De invulling van 'dynastie' wordt bemoeilijkt door verschillende culturele interpretaties van het begrip 'familie'. Familie is een eenheid van mensen die wel of niet door een bloedband met elkaar verbonden zijn. Overal ter wereld denkt men bij het woord familie aan 'bloedverwanten'. Daarnaast konden plaatselijke gewoonten ook bepalen of en welke personen buiten de biologische band als bloedverwant werden gezien. Bij de Mughals was pleegfamilie (*kokahs*) een voorbeeld daarvan.¹⁴ Dit betekende niet dat ze ook in aanmerking kwamen voor de opvolging. Ik gebruik familie als kernfamilie, wat ouders met kinderen

¹¹ Goody's voorbeeld houdt in dat kinderen van niet-opvolgende dochters en kleinkinderen van niet-opvolgende zonen worden uitgesloten van opvolging.

¹² Goody, *Succession*, 4, 26-7, 44-5.

¹³ Marc J. Swartz, 'Review: Succession to High Office', *American Anthropologist New Series* 70:2 (1968) 387-388.

¹⁴ *Kokahs* trouwden vaak met vrouwen van de Mughaldynastie waardoor het tevens schoonfamilie werd.

inhoudt.¹⁵ Zodoende kan ik een tendens van verbreding en versmalling van een dynastie, aan de hand van uitsluiting van familieleden voor de opvolging, weergeven.

Alle volken die ik onderzoek hebben een patrilineaire afstamming met in meerdere- of mindere mate matrilineaire invloeden. Omdat polygynie in de onderzochte rijken de norm was en er dus vaak meerdere kinderen bij meerdere vrouwen kwamen, werd de afstammingslijn complex. De positie van een vrouw in de harem kon bepaald worden door verschillende factoren en van invloed zijn op de opvolgingskansen van haar kind.

De families die als dynastieën de rijken bestuurden, staan centraal in deze scriptie. De term kent verschillende definities. Jeroen Duindam zegt: *“Dynasties are cultural constructs, based on a series of conventions regarding reproduction and eligibility for the throne”*.¹⁶ Omdat de behandelde dynastieën patrilineaire afstammingsgroepen waren, was de mannelijke lijn bepalend voor wie er in aanmerking kwam om op te volgen. Daarom definieer ik dynastie als: een lijn van heersers die afstammen van de stamvader van een geslacht. Hierbij levert de generatie van de ‘ouders’ uit mijn definitie van familie telkens de heerser.

¹⁵ Hammudah Abd Al-Ati, *The Family Structure in Islam* (z.p. 1977), 30.

¹⁶ Jeroen Duindam, *Dynasties: A Global History of Power, 1300-1800* (Cambridge University Press 2015), 88.

Hoofdstuk twee – opvolgingen in de praktijk: voorlopers en tijdgenoten van de Mughals

In het Mongoolse Rijk (1206-1368), het Safawidenrijk (1501-1736) en het Ottomaanse Rijk (1299-1922) was de opvolging voortdurend aan verandering onderhevig. We zien bijna overal een tendens van verbreding en versmalling van de groep opvolgingskandidaten. Zo kon een *dynasty* in een *stem dynasty* veranderen, waarbij maar één tak van de dynastie in aanmerking kwam om te regeren, omdat broers van een heerser en diens kinderen werden uitgesloten van de opvolging. Een *dynasty* kon ook verbreden, waardoor het op den duur een *royal descent group* kon worden. Het opvolgingssysteem *blood tanistry* kwam veel voor in de onderzochte rijken.¹⁷ Een belangrijke factor was de gedeelde Turks-Mongoolse traditie, waardoor de heersende families hun rijken als gezamenlijk eigendom beschouwden en niet alleen van de heerser.

De Mongolen

De Mongoolse opvolging veranderde door Cinghiz' veroveringen en de vereniging van de stammen tot één Mongools Rijk: alleen zijn nageslacht kwam nog in aanmerking om in de *Kuriltay* (overlegorgaan) bevestigd te worden als heerser. Soms door verkiezing en soms door strijd. De dynastieke structuur veranderde door Cinghiz van een *royal descent group* in een *dynasty*.

Cinghiz Khan (geboren c. 1158) stierf in 1227 terwijl hij in het noorden van China een campagne voerde.¹⁸ Hij had vier wettige zonen met zijn vrouw Borte (c. 1161-1230): Djuci (c. 1182-1227), Caghatay (1183-1242), Ogodey (c. 1186-1241) en Toluy (c.1191-1231). Zijn jongste zoon Toluy was in 1227 met Cinghiz mee op veldtocht en getuige van diens dood. Toluy bestuurdde als regent tussen 1227 en 1229 het rijk, wachtend op de terugkeer van zijn broers. Zij werden terug geroepen uit hun persoonlijke 'apanages', gebieden van het Mongoolse Rijk die eerder door Cinghiz aan hen waren toegewezen.¹⁹ Apanages zijn stukken land, soms met dynamische grenzen, die door de heerser aan zijn zonen (en soms dochters) geschonken werden. De terugkeer was bedoeld om in de *kuriltay* een opvolger voor Cinghiz te kiezen.²⁰ De *kuriltay* was een tribaal overlegorgaan: in een algemene vergadering kwamen stamhoofden, na Cinghiz legerhervormingen generaals, bijeen om gezamenlijk het beleid te bepalen. Hieronder viel ook de besluitvorming over politieke leiders en militaire strategieën. Aan de grote *kuriltays* waarin een opvolger gekozen werd, gingen vaak diplomatieke uitwisselingen, hofintriges en zelfs strijd vooraf.

¹⁷ Bij *blood tanistry* volgt vooral door moord en oorlog de meest getalenteerde van de koninklijke familie op.

¹⁸ Reuven Amitai-Preiss en David O. Morgan eds., *The Mongol Empire and Its Legacy* (Leiden 2000), 13.

¹⁹ Djuci was reeds in 1227 gestorven en zijn apanages waren door Chinggis aan zijn zonen Orda en Batu toegewezen. Amitai-Preiss en Morgan, *Mongol Empire*, 17, 19, 24.

²⁰ Paul D. Buell en Judith Kolbas, 'The Ethos of State and Society in the Early Mongol Empire: Chinggis Khan to Güyük', *Journal of the Royal Asiatic Society* 26:1-2 (2016) 52.

Toluy erfde als jongste zoon volgens Mongoolse traditie zijn vaders tentenkamp en andere bezittingen.²¹ Deze erfenis lijkt op *ultimogenituur*, waarbij de jongste zoon het recht heeft om de vader op te volgen, maar dat was het niet. Het ging hier om de erfenis van Cinghiz' persoonlijke bezittingen, waaronder ook territorium, maar niet om opvolging van bestuur over het gehele rijk.²² Tijdens de grote *kuriltay* van 1229 was er onenigheid over de opvolger. Wellicht werd de *kuriltay* ook uitgesteld door Ogodey en Toluy om steun onder de stamhoofden te vergaren.²³ Ogodey werd uiteindelijk gekozen omdat hij door Cinghiz zelf was aangewezen. Na het besluit deed Toluy afstand van het regentschap ten behoeve van zijn broer.²⁴

Mongoolse opvolgingen werden, voordat Cinghiz aan de macht kwam, vooral bepaald in de *kuriltay*. Cinghiz had zo veel invloed uitgeoefend dat zijn keuze doorslaggevend geworden was bij de opvolging van Ogodey. Deze concentratie op Ogodey kan gezien worden als een heftige versmalling van de dynastieke structuur tot een *stem dynasty*, omdat de aanwijzing gezien kon worden als een uitsluiting van Ogodey's broers. Dat was echter niet het geval omdat de Turks-Mongoolse traditie bepaalde dat het rijk aan al Cinghiz afstammelingen toebehoorde.²⁵ Hierdoor kwamen Ogedey's broers en hun kinderen, niet alleen Ogodey's lijn, nog in aanmerking om op te volgen. Volgens Goody's definiëring werd de dynastieke structuur van de Mongolen door Cinghiz Khans' optreden dus een *dynasty*. Aanwijzing door de heerser kreeg in het vervolg een grotere rol in het opvolgingsproces, maar de *kuriltay* bleef invloedrijk.

Mongoolse vrouwen konden macht uitoefenen en invloed hebben op de uitkomst van opvolgingen, zoals in het geval van Ogedey's vrouw Toregene (?-1246). Van 1229 tot 1241 was Ogodey de Grote Khan van het Mongoolse Rijk. Toen hij de macht verkreeg erfde hij naar Mongools gebruik het 'hartland' van het Rijk.²⁶ Dit gebruik kwam voort uit de Turks-Mongoolse traditie. Welke gebieden dit 'hartland' besloeg, behalve de stad Karakorum (gelegen in het centrum van het huidige Mongolië) en omgeving, is onzeker. Dit 'hartland' viel onder het directe bestuur van de heerser, terwijl de nieuw veroverde gebieden als apanages aan de zonen werden gegeven waar ze vrijwel autonoom regeerden. Op langere termijn had dit tot gevolg dat het rijk sneller in kleine stukken uiteenviel.

Ogodey's persoonlijke apanages werden aan zijn oudste zoon Guyuk (1206-1248) toegewezen.²⁷ Onder Ogodey's leiding bleef het Mongoolse Rijk intern stabiel en breidde het zich

²¹ Igor de Rachewiltz, "The Secret History of the Mongols: A Mongolian Epic Chronicle of the Thirteenth Century" (z.p. 2015). Korte versie van John C. Street ed., University of Wisconsin—Madison. Books and Monographs. Book 4. <http://cedar.www.edu/cedarbooks/4> viii-x; Amitai-Preiss en Morgan, *Mongol Empire*, 26.

²² Ultimogenituur is een opvolgingsprincipe waarbij de jongste zoon van een heerser opvolgt. Voor alle dynastieën was het verschil tussen erfenis en opvolging lastig. Zelden werd er een goede oplossing gevonden.

²³ Rachewiltz, *Secret History*, viii.

²⁴ Michael Prawdin, *The Mongol Empire: Its Rise and Legacy* (2e druk; London 1961), 234-238; Rachewiltz, *Secret History*, 189.

²⁵ Joseph Fletcher, 'Turco-Mongolian Monarchic Tradition in the Ottoman Empire', *Harvard Ukrainian Studies* 3-4 (1979), 236-251.

²⁶ Amitai-Preiss en Morgan, *Mongol Empire*, 24-25.

²⁷ Amitai-Preiss en Morgan, *Mongol Empire*, 23.

verder uit. Na zijn dood werd de grote *kuriltay* vijf jaar lang uitgesteld. Omdat Guyuk nog op veroveringstocht was, werd diens moeder Toregene Khatun met steun van andere Cingizide prinsen in een *kuriltay* in 1241 tot regentes gekozen.²⁸ Zij wist met behulp van Guyuks leger te voorkomen dat Temuge, een broer van Cinghiz, de macht verkreeg. Bij de grote *kuriltay* van 1246 werd deze Temuge zelfs op haar bevel opgepakt en geëxecuteerd.²⁹ Bij deze opvolging was het binnen de familie tot strijd gekomen. Hierdoor kreeg deze opvolging het karakter van *blood tanistry*, waarbij “de meest getalenteerde man van de koninklijke familie, vooral door moord en oorlog, opvolgt.”³⁰ Dat een oudoom zich gerechtigd zag om op te kunnen volgen, wijst op een verbredingstendens binnen de dynastieke structuur sinds Cinghiz aanwijzing van Ogedey. Toregene was *de facto* bestuurder van het Mongoolse Rijk. Ze werd echter niet erkend als de Groot Khan. Tijdens het regentschap voerde ze oorlogen, leidde de diplomatieke betrekkingen en wist ze de interne politieke structuur naar haar hand te zetten.³¹ Ze was machtig genoeg om ministers en vertrouwelingen van Ogedey te vervangen door haar eigen volgelingen. In de vijf jaar dat Toregene Khatun regentes was, broeide er op de achtergrond een familiale twist. De families van Cinghiz vier zonen waren allianties aan het smeden, onderling en met andere invloedrijke adel, om meer macht naar zich toe te trekken.³² Toen Guyuk tot Groot Khan gekozen werd in de *kuriltay* van 1246, waren het optreden van Toregene Khatun en Guyuks leiderscapaciteiten de belangrijkste factoren voor zijn opvolging.

Voor de opvolging van Mongke (1209-1259), de oudste zoon van Toluy, was zijn moeder Sorkoktani (c. 1190-1252) van groot belang.³³ Zij was als vrije vrouw met Toluy getrouwd en de moeder van zijn wettige kinderen. Sorkoktani had door middel van intriges en diplomatieke uitwisseling, al sinds Toluy's dood in 1231, relaties opgebouwd om één van haar zonen op te laten volgen als Khan over het gehele rijk. Toen Guyuk plotseling overleed in 1248 kwam Oghul Ghaimish, zijn eerste vrouw, met behulp van de prinsen uit de lijn van Caghatay aan de macht als regentes.³⁴

In deze periode trad de stille machtsstrijd tussen de families van Cinghiz' zonen op de voorgrond. Sorkoktani, de vrouw van Toluy, wist de steun van Djuci's familie te verkrijgen. Met onder andere hun hulp werd haar zoon Mongke tot Groot Khan gekozen in de grote *kuriltay* van 1251.³⁵ Mongke's overwinning betekende een verschuiving van het Mongoolse leiderschap: van de familie van

²⁸ Guwaynii, 'Alaa' al-Din 'Aṭa' Malik al-, e.a., *The History of the World Conqueror*, John Andrew Boyle vert. (Manchester enz. 1958), 241; De titel *Khatun* betekent 'vrouw van de khan'. Deze prinsen waren de zonen en kleinzonen van Chinggis.

²⁹ Amitai-Preiss en Morgan, *Mongol Empire*, 33.

³⁰ Fletcher, 'Turco-Mongolian', 238. Bij het opvolgingssysteem genaamd *tanistry* is er overleg tussen de hoogste adel. Dit overleg betrof specifiek de volgende leider en de kroonprins.

³¹ Hodong Kim, 'A Reappraisal of Güyük Khan' in: Reuven Amitai en Michael Biran eds., *Mongols, Turks, and Others: Eurasian Nomads and the Sedentary World* (Leiden 2005), 320-326.

³² Anne F. Broadbridge, *Women and the Making of the Mongol Empire*, Cambridge Studies in Islamic Civilization (Cambridge 2018), 164-165.

³³ Sorkoktani beschikte over eigen gebied, waardoor ze autonoom handel kon drijven en zo rijkdom kon vergaren.

³⁴ Amitai-Preiss en Biran, *Mongols, Turks*, 331.

³⁵ Broadbridge, *Women*, 195-225.

Ogodey naar de familie van Toluy.³⁶ Deze machtsverschuiving had grote consequenties. De prinsen van Ogodey's en Caghatay's families werden massaal verbannen of vermoord door de Toluyden en Djuciden.³⁷ Sorkoktani's rol bij deze opvolging was van groot belang omdat uit deze gang van zaken bleek dat neven van een heerser in aanmerking kwamen om op te volgen. Na Cinghiz' heftige versmalling van de dynastieke structuur tot een *dynasty* die door de aanwijzing van Ogedey bijna een *stem dynasty* werd, vond er onder andere door de Turks-Mongoolse traditie en Sorkoktani's optreden weer een verbreding van de groep opvolgingskandidaten plaats. De familie van Cinghiz' zonen raakten na deze interne machtsstrijd zodanig verdeeld dat ze steeds minder als één familie kon worden beschouwd, waardoor het in Goody's definiëring een *royal descent group* werd. De opvolging was *blood tanistry* in combinatie met verkiezing in de *kuriltay*.

Het is dus duidelijk dat vrouwen in het Mongoolse rijk zowel op directe als indirecte wijze invloed uit konden oefenen op de uitkomst van de opvolging. Om terug te keren naar de kern van het onderzoek: de dynastieke structuur van de Mongolen vóór Cinghiz verkiezing leek het meest op de *royal descent group*. Voor Cinghiz verkiezing tot Groot Khan waren persoonlijke machtsfactoren van doorslaggevend belang geweest.³⁸ Na de dood van Cinghiz werd de dynastieke structuur een *dynasty* omdat alleen zijn directe nakomelingen in aanmerking kwamen om te regeren en de broers van een nieuwe heerser niet werden uitgesloten om op te kunnen volgen. Hierbij werd de persoonlijke keuze van de heerser van groter belang. De kans om op te volgen was groter voor de favoriete zoon of de beoogd troonopvolger, omdat dit werd gezien als aanwijzing door de vorige heerser. De centrale lijn van opvolging verplaatste zich bij de grote *kuriltay* in 1251 van Guyuk naar Mongke, wat aantoont dat de dynastie zich verbreedde omdat de opvolging van neef op neef ging. De hieruit voortvloeiende interne machtsstrijd was het begin van het uiteenvallen van het Mongoolse Rijk in meerdere autonome gebieden. Het opvolgingssysteem van de Mongolen was een combinatie van aanwijzing, verkiezing en strijd. In de *kuriltay* werd de winnaar van de strijd, die door *blood tanistry* vaak uitbrak, bevestigd. Omdat de families van Cinghiz' zonen niet van opvolging werden uitgesloten, was er een tendens tot verbreding van de groep opvolgingskandidaten. Volgens Goody's definiëring werd de dynastieke structuur een *royal descent group*, omdat het verschillende heersersfamilies in hetzelfde gebied betrof.

³⁶ Amitai-Preiss en Biran, *Mongols, Turks*, 314-15; Amitai-Preiss en Morgan, *Mongol Empire*, 13.

³⁷ Rashid al Din spreekt van 77 prinsen en generaals. Amitai-Preiss en Biran, *Mongols, Turks*, 332.

³⁸ Persoonlijke machtsfactoren zijn: de militaire capaciteiten van een stamhoofd, diplomatieke slimheid en charisma.

De Timuriden

Timur Lang (1336-1405) stichtte net als Cinghiz een *dynasty* maar deze werd in de regeringsperiode van zijn zoon Shah Rukh (1377-1447) een *royal descent group*. Timur wilde dat zijn opvolger via diens moeder afstamde van Cinghiz. Door Turks-Mongoolse en islamitische invloeden was het onder de Timuriden een gewoonte om het grondgebied bij opvolging onder de zonen te verdelen. Dit resulteerde voortdurend in een strijd op leven en dood tussen de prinsen zowel om territorium als om de opvolging over het gehele rijk. Hierdoor was het opvolgingspatroon *blood tanistry*. Net als Cinghiz wees Timur één van zijn nazaten als opvolger aan, maar deze aanwijzing werd door de anderen niet geaccepteerd waardoor er meteen strijd onder meerdere Timuridenprinsen uitbrak. Timurs poging om tot versmalling van de groep opvolgingskandidaten in alleen de lijn van zijn zoon Djahangir te komen, slaagde niet.

Timur was een moslim van Turks-Mongoolse afkomst, geboren in het Mongoolse Caghatay-khanaat, dat in de eeuwen ervoor verturkst en ge-islamiseerd was. Daardoor maakte hij bij zijn veroveringen gebruik van zowel de *yasa*, een corpus van Mongoolse wetten, als de *sharia*, islamitische wetgeving gebaseerd op de koran, waardoor hij zowel de Turks-Mongoolse als de islamitische tradities vertegenwoordigde.³⁹ Hij stichtte als krijgsheer aan het eind van de 14^e eeuw het Timuridenrijk in Centraal-Azië en het Midden-Oosten. In 1405 stierf hij op veroveringstocht naar China. Timur had vier wettige zonen: Umar Shaykh Mirza I (1356-1394), Djahangir (1356-1376), Miranshah (1366-1408) en Shah Rukh (1377-1447). Timurs hoofd-gemalin was de Mongoolse prinses Saray Malik Khanum (1341-1408) die via Caghatay direct van Cinghiz afstamde.⁴⁰ Zodoende kon hij zich “schoonzoon” van Cinghiz noemen en hoopte hij zijn nageslacht, hoewel verwekt bij concubines, meer legitimiteit te geven.

Miranshah had mentale problemen én viel in 1399 uit de gratie bij zijn vader op verdenking van het voorbereiden van een opstand. Umar Shaykh Mirza en Djahangir stierven eerder dan Timur. Daarom wees Timur in 1399 zijn kleinzoon Sultan Muhammad, de oudste zoon van Djahangir met Khan-zada (1360-1411) die een directe afstammeling van Cinghiz Khan was, aan als opvolger. Deze aanwijzing was een poging van Timur om de groep opvolgingskandidaten te versmallen. Timurs keuze voor de opvolging was vooral op de afstamming van Cinghiz gebaseerd.⁴¹ Maar toen Sultan Muhammad al in 1403 stierf, wees Timur op zijn sterfbed diens jongere half-broer Pir Muhammad

³⁹ Amitai-Preiss en Biran, *Mongols, Turks*, 295; Maria Subtelny, ‘Tamerlane and his Descendants: From Paladin to Patron’ in: David Morgan e.a. eds., *The New Cambridge History of Islam* (Cambridge 2010) 178-180; Misra, *Succession*, 50-52; A. Afzar Moin, *The Millennial Sovereign: Sacred Kingship and Sainthood in Islam* (New York 2014) 23-56.

⁴⁰ ‘Hoofd-gemalin’ wordt gebruikt om de belangrijkste, maar niet perse wettige, vrouw van een heerser aan te duiden.

⁴¹ Beatrice Forbes Manz, ‘Temür and the Problem of a Conqueror’s Legacy’, *Journal of the Royal Asiatic Society of Great Britain & Ireland* 8:1 (1998) 33.

(1374-1407) aan als opvolger.⁴² Omdat Pir Muhammad niet via zijn moeder van Cinghiz afstamde én een minder sterke militaire positie had dan sommige van zijn familieleden, brak er meteen oorlog uit bij de opvolging. De vierde zoon van Timur, Shah Rukh, die door hem niet in overweging was genomen als opvolger, zou na Timurs dood echter wel mee doen aan de opvolgingsstrijd die toen uitbrak.⁴³

Khan-zada was na de vroegtijdige dood van Djahangir hertrouwd met zijn broer Miranshah. Hun zoon Khalil Sultan (1384-1411) bevond zich in 1405 dichtbij de hoofdstad Samarkand en greep er de macht. Pir Muhammad bevocht zijn neef maar werd verslagen en in 1407 vermoord door een van zijn eigen edellieden.⁴⁴ De opvolgingsstrijd duurde voort tot 1409 en werd door Timurs vierde zoon Shah Rukh gewonnen. Timurs keuze voor zijn opvolger, die volgens hem af moest stammen van Cinghiz, was dus niet doorslaggevend geweest om de opvolging te bepalen. Tijdens deze opvolgingsstrijd was het westelijk gedeelte van Timurs rijk, huidig Anatolië, Syrië en Azerbaidzjan, verloren gegaan. Onder Shah Rukhs bewind begon de zogenaamde 'Timuriden-Renaissance'. Het gevolg was dat persoonlijke culturele ontwikkeling belangrijk werd voor de opvolgingskansen van een prins, zo stelde de prinsen genealogieën op om hun machtsaspiraties als opvolger te legitimeren.⁴⁵

Blood tanistry was het opvolgingssysteem bij de Timuriden en de strijd tendeerde dit maal in ultimogenituur omdat de jongste zoon opvolgde. De dynastieke structuur was door Timur een *dynasty* geworden. Zijn poging om de macht te concentreren in de lijn van zijn zoon Djahangir en zo de groep opvolgingskandidaten te verkleinen, was niet geslaagd. Net als bij Cinghiz zorgde de invloed van de Turks-Mongoolse traditie voor een verbredingstendens binnen de groep opvolgingskandidaten. De islamitische opvatting dat alle zonen gelijk zijn versterkte tevens deze tendens.

Nadat Shah Rukh in 1447 een opstand van een kleinzoon neergeslagen had, stierf hij. Meteen ontstond er een opvolgingsstrijd. Ulugh Beg (1394-1449), de zoon van Shah Rukh die regent was over het Centraal-Aziatische gedeelte van het rijk, probeerde het rijk te consolideren maar meerdere familieleden kwamen tegen hem in opstand.⁴⁶ Ulugh Beg werd in 1449 in de strijd om Samarkand verslagen en op orders van zijn zoon Abdul-Latif vermoord. Hierna viel het rijk in twee delen uiteen, Centraal-Azië en Perzië. Beide werden bestuurd door Timuriden-prinsen die van Shah Rukh afstamden.⁴⁷ Deze opvolging bewijst dat alle families die afstamden van Timurs zonen in het

⁴² Guity Nashat en Lois Beck, *Women in Iran from the Rise of Islam to 1800* (Urbana 2003) 130; Peter Jackson en Lawrence Lockhart eds., *The Cambridge History of Iran - Volume 6: The Timurid and Safavid Periods*. The Cambridge History of Iran (Cambridge enz. 1986) 74, 98.

⁴³ De belangrijkste prinsen in deze opvolgingsstrijd waren Pir Muhammad, Shah Rukh en Khalil Sultan. Beatrice Forbes Manz, *Power, Politics and Religion in Timurid Iran*. Cambridge Studies in Islamic Civilization (Cambridge enz. 2007) 17, 20; Jackson en Lockhart eds., *Cambridge History of Iran: Volume 6*, 98-101.

⁴⁴ Manz, *Power, Politics*, 16-21.

⁴⁵ Maria E. Subtelny, *Timurids in Transition: Turko-Persian Politics and Acculturation in Medieval Iran* (Leiden; Boston 2007) 39.

⁴⁶ Jackson en Lockhart eds., *Cambridge History of Iran: Volume 6*, 105-111.

⁴⁷ Stephen Dale, 'The later Timurids c. 1450-1526' in: Nicolo Di Cosmo, Allen Frank en Peter Golden eds., *The Cambridge History of Inner Asia: The Chinggisid Age* (Cambridge 2009) 200.

Timuridengebied konden heersen. Het gebruik van de Timuriden om hun grondgebied bij opvolging onder al hun zonen te verdelen, had het gebied in een lappendeken van prinsdommen veranderd tussen 1409 en 1447. De familie was zó vertakt dat ze als aparte families konden worden gezien ook al stamden ze wel allemaal van Timur af. Omdat het meerdere koningsfamilies betrof die in hetzelfde gebied konden regeren, was het een *royal descent group* geworden. De gang van zaken wees uit dat iedere prins een eigen rijk kon stichten, waardoor het praktisch onmogelijk werd voor een vorst om grip op het opvolgingssysteem te krijgen. Het opvolgingssysteem bleef *blood tanistry* en werd zo een patroon.

Abu Said Mirza (1424-1469) was de laatste Timuridenheerser die over een groot gedeelte van het oorspronkelijke rijk regeerde. Tijdens de opvolgingsstrijd van 1447 tot 1449 wist Abu Said, een kleinzoon van Miranshah, de steun van de Uzbeken te verkrijgen zodat hij Samarkand in 1451 kon veroveren. Daarmee werd hij de opvolger van Ulugh Beg in het Centraal-Aziatisch gedeelte van Timurs rijk. Tussen 1451 en 1459 veroverde hij op andere Timuridenfamilies ook het Perzische gebied van het rijk. Van 1459 tot aan zijn dood in 1469 bestuurde Abu Said het gehele rijk. Hierna trad wederom een periode van versplintering aan.⁴⁸ De dynastieke structuur bleef een *royal descent group*. Het opvolgingspatroon bleef eveneens *blood tanistry*, waarbij de heerser deze keer hulp van buitenaf had gekregen.

Timur vond voor de opvolging afstamming van Cinghiz Khan zo belangrijk, dat hij probeerde zijn familie direct aan die van Cinghiz te verbinden. Nadat Timur eerst een (*stem*) *dynasty* had gesticht, verbreedde de dynastieke structuur van de Timuriden al snel naar een *royal descent group*. Timurs aanwijzing van zijn kleinzoon Pir Muhammad werd door zijn andere nakomelingen genegeerd. Vanwege het islamitische idee dat alle zonen gelijk zijn en in combinatie met de Turks-Mongoolse achtergrond leidde dit tot het gebruik om het grondgebied bij opvolging te verdelen. Het gevolg was territoriale versnippering en eindeloze verbreding van de groep opvolgingskandidaten. Vrouwen oefende geen politieke macht uit, maar hadden vaak wel indirecte invloed op het verloop van een opvolging. De opvolging werd door oorlog beslecht wat betekent dat *blood tanistry* het opvolgingspatroon was binnen een *royal descent group* met extra legitimiteit voor een gedeelte Timuride-Mongoolse afkomst.⁴⁹ Het opvolgingspatroon veranderde niet. De strijd die standaard uitbrak, kan zelfs worden gezien als de belangrijkste factor van de ondergang van het Timuridenrijk.

⁴⁸ Jackson en Lockhart eds., *Cambridge History of Iran: Volume 6*, 111-118.

⁴⁹ Nashat en Beck, *Women in Iran*, 122.

De Safawiden

Bij de Safawiden was de *kizil-bash*, een coalitie van (vooral) etnisch Turkse stammen voortkomend uit militant sjiietische secten en verenigd in hun trouw aan Ismail I (1487-1524), voor de opvolging doorslaggevend tot aan de heerschappij van Abbas I (1571-1629). Daarna wees de heerser de opvolger aan. De Safawiden waren een *dynasty* totdat de dynastieke structuur veranderde in een *stem dynasty*.

Ismail I was een sjiietisch soefistisch *pir* die met zijn *kizil-bash* troepen het Safawidenrijk stichtte en door zijn religieus imago zelf zijn opvolger aan kon wijzen. Soefisme is een mystieke stroming binnen de islam, die bestaat uit verschillende orden (*tarika's*) waarin leiders discipelen onderwijzen in het beheersen van de filosofische principes die zij afleiden uit hun interpretatie van de islam. Een *pir* is een leraar, soms de leider, van een soefistische orde die als opvolger één of meerdere leerlingen aan kon wijzen.

Shah Ismail stichtte in 1501 het Safawidenrijk door zijn verovering van Tabriz, in Noord-West Iran, op de Ak Koyunlu.⁵⁰ Hij was al op zeven-jarige leeftijd door zijn oudere broer aangewezen als grootmeester van de Safawiden-orde, een sjiietisch soefistische stroming uit Noord Iran, en hij had bij de verovering gebruik gemaakt van zijn religieuze imago als millenaristisch *pir*.⁵¹ Zodra hij aan de macht kwam in 1501 bepaalde hij dat het sjiiisme de staatsreligie werd. Omdat hij de sjiietische stroming van de 'Twaalvers' aanhing kon hij aanspraak maken op afstammelingen van imam Ali, de neef van Profeet Muhammad.⁵² Tussen 1501 en 1511 veroverde en consolideerde hij het gebied dat het Safawidenrijk werd. De *kizil-bash* waren de doorslaggevende factor voor Ismails succes op deze veroveringstochten.⁵³ Hierdoor werden ze later zo invloedrijk dat er ook door hen overleg bij de opvolging plaats vond; vergelijkbaar met de Cingizide prinsen en hoogste generaals in de Mongoolse *kuriltay*. In beide gevallen waren de leden van de oorspronkelijke *warband* vaak bepalend bij een opvolging. Voor de *kizil-bash amirs* was de Safawidendynastie vooral van belang als een soefistische sjiietische orde.⁵⁴ Ook de sjiieten accepteren in principe aanwijzing, omdat ze geloven dat Muhammad zelf zijn neef Ali had aangewezen als opvolger. Zij verbonden aanwijzing echter aan bloedverwantschap. De soefistische en sjiietische achtergrond maakte daardoor dat het principe van

⁵⁰ Jackson en Lockhart eds., *Cambridge History of Iran: Volume 6*, 209-210, 212.

⁵¹ Millenarisme is het idee binnen een religieuze gemeenschap dat er op een 1000-jarig bestaansmoment een ommekeer plaats zal vinden op de wereld. Saïd Amir Arjomand, 'Religious Extremism (Ghuluw), Sufism and Sunnism in Safavid Iran: 1501-1722' in: Idem, *Sociology of Shi'ite Islam: Collected Essays* (Leiden 2016) 330-360; Kelly Pemberton, 'Women Pir's, Sainly Succession, and Spiritual Guidance in South Asian Sufism', *The Muslim World* 96:1 (2006) 61-66; Stephen Dale, *The Muslim Empires of the Ottomans, Safavids, and Mughals* (Cambridge; New York 2010) 49; Moin, *Millennial Sovereign*, 10-11.

⁵² In het Twaalver sjiisme worden twaalf imams gezien als de politieke en spirituele opvolgers van de profeet Muhammad. Ismail stamde af van de zevende imam in de lijn van de Twaalvers.

⁵³ Jacob C. Hurewitz, 'Military Politics in the Muslim Dynastic States, 1400-1750', *Journal of the American Oriental Society* 88:1 (1968) 101-102; Jackson en Lockhart eds., *Cambridge History of Iran: Volume 6*, 215-218.

⁵⁴ De term *amir* is een islamitische adellijke titel.

aanwijzing geaccepteerd werd, al was die aanwijzing alleen voorbehouden aan familie van de Safawiden-sekteleider. De *kizil-bash* amirs zagen zichzelf als de leerlingen van de Safawiden pir, waardoor ze in theorie aanwijzing accepteerden.⁵⁵ Maar ze hadden bij enkele opvolgingen na Ismail nog steeds zó'n grote machtspositie dat ze voor de opvolging doorslaggevend waren. Aanwijzing als principe zou voor de opvolging daarna pas bepalend worden. Ismail was door zijn broer in 1494 aangewezen als opvolger en werd zodoende pir van de Safawiden-orde.

Door Ismails succesvolle veroveringstochten rond de eeuwwisseling en zijn directe afstamming van een sjiietische imam, had de Safawidenfamilie in het rijk een ongeëvenaarde religieuze status verkregen. Hierdoor kon de *kizil-bash*, ondanks hun grote machtspositie, een opvolger alleen nog uit de Safawidenfamilie kiezen. Toen Ismail in 1524 stierf volgde Tahmasp (1514-1576), zijn oudste maar pas tien jarige zoon, hem op.⁵⁶ Omdat Tahmasp te jong was oefenden, in de tien jaar die daarop volgden, drie van de *kizil-bash amirs* als regenten de macht uit.⁵⁷ De aanspraak van de Safawidendynastie op religieuze autoriteit was zo sterk dat een coup onwaarschijnlijk werd.⁵⁸ Sinds de nederlaag in 1514 tegen de Ottomanen had Shah Ismail het bestuur van zijn rijk vooral overgelaten aan zijn *vakil* en *vizier* Mirza Shah Husayn.⁵⁹ De *kizil-bash amirs* vermoorden hem echter in 1523, waardoor ze hun machtspositie nog meer verstevigden. De belangrijkste *kizil-bash amirs* representeerden samen met hun achterban de dynastie in verschillende provincies en hadden er praktisch gezien de macht. Tahmasp zag evenals Ismail in dat de machtspositie van de *kizil-bash* moest worden ingeperkt. Dit deden zij door andere etnische groepen, voornamelijk de Kaukasische, te introduceren op belangrijke posities en door met Kaukasische vrouwen te trouwen.⁶⁰ Daarnaast creëerde hij een slaveneenheid die vooral uit Kaukasiërs bestond, de *ghilman*, om als tegenwicht tegen de *kizil-bash* te gebruiken. Deze aanpak slaagde slechts ten dele, omdat de *kizil-bash amirs* tussen 1514 en 1534 zo'n sterke machtspositie hadden verkregen dat zij invloed konden blijven uitoefenen op de opvolging. De erfopvolging van Tahmasp bij gratie van de *kizil-bash amirs* was te danken aan de status van de Safawidenfamilie. De opvolging werd in de praktijk bepaald door afstamming en verkiezing door de *kizil-bash*, die vaak gepaard ging met strijd onder de *kizil-bash amirs*. De dynastieke structuur was een *dynasty*.⁶¹

Tahmasp had niet geprobeerd de macht in één lijn van zijn zonen te concentreren, omdat hij geen opvolger aanwees vóór hij in 1576 stierf. De daaruit voortkomende politieke schermutselingen

⁵⁵ Het algemene principe in de islam dat alle erkende zonen even legitiem zijn, zorgde er in andere islamitische rijken soms voor dat heersers geen officiële kroonprinsen benoemden.

⁵⁶ Ismail kreeg zes zonen met meerdere vrouwen.

⁵⁷ Jackson en Lockhart eds., *Cambridge History of Iran: Volume 6*, 227, 233.

⁵⁸ Moin, *Millennial Sovereign*, 74-84.

⁵⁹ *Vakil* was de term voor een vice regent. *Vizier* was de eerste minister of beleidsadviseur.

⁶⁰ Douglas E. Streusand, *Islamic Gunpowder Empires: Ottomans, Safavids, and Mughals* (Boulder 2011) 152.

⁶¹ Liesbeth Gevers, 'Safavid Cousins on the Verge of Extinction: Dynastic Centralization in Central Asia and the Bahrāmī Collateral Line (1517-1593)', *Journal of the Economic and Social History of the Orient* 58:3 (2015) 318-319.

hadden tot gevolg dat in deze periode vrouwen in de politiek op de voorgrond konden treden. Tahmasp had drie belangrijke vrouwen. Sultanum Begum, zijn hoofd-gemalin, was een Turkmeense en de moeder van zijn oudste kinderen, Khodabanda (1532 - c. 1595) en Ismail (1537-1577). Sultan-Agha Khanum, een Circassische en de moeder van Pari Khan Khanum (1548-1578) en Mirza Suleyman. En Sultanzada Khanum, een Georgische en de moeder van Mirza Haydar (1554-1576). Tahmasp was in 1575 ziek geworden, waardoor er onrust onder de *kizil-bash amirs* over de opvolging ontstond en zij zich met betrekking tot de beoogd opvolger achter verschillende prinses schaarde. Één factie, waaronder de prinses Pari Khan Khanum, steunde Tahmasps zoon Ismail II en de andere factie zijn zoon Mirza Haydar. De oudste zoon Muhammad Khodabanda was deels blind geboren waardoor hij werd uitgesloten bij deze opvolgingsstrijd. De facties bevochten elkaar waarbij Haydar werd gedood.⁶² Ismail II besteeg in 1576 de troon en liet bijna al zijn broers en enkele neven vermoorden.⁶³ Hiermee deed hij een poging tot versmalling van de groep opvolgingskandidaten. Muhammad Khodabanda overleefde alleen omdat Ismail II anderhalf jaar later al stierf onder mysterieuze omstandigheden. Zijn dood wordt toegeschreven aan: een overdosis drugs, de *kizil-bash* adel óf vergiftiging door zijn rancuneuze zuster. Pari Khan Khanum had immers een belangrijke rol gespeeld bij de opvolging van Ismail II maar was door hem ondankbaar behandeld.⁶⁴ Bij Ismails overwinning speelde Pari Khan Khanum als onderdeel van de *kizil-bash* factie een rol. De opvolging was wederom een combinatie van afstamming en verkiezing onder de *kizil-bash*, al leidde dit onder hen wederom tot strijd. De dynastieke structuur bleef een *dynasty* omdat het niet gelukt was om broers uit te sluiten van opvolging.

Khodabanda besteeg in begin 1578, ondanks zijn half-blindheid, de troon maar door niet-doortastend leiderschap was het mogelijk voor enkele vrouwen om de macht naar zich toe te trekken. De *amirs* van de *kizil-bash* kwamen bijeen na Ismails overlijden om de opvolging te bespreken. De keuze viel op de oudere broer van Ismail, Muhammad Khodabanda, omdat Ismail II geen zoon naliet en het grootste gedeelte van de potentiële opvolgers had laten doden. Terwijl Khodabanda onderweg was naar de hoofdstad wist zijn half-zus Pari Khan Khanum, met steun van enkele *kizil-bash amirs*, het regentschap te verkrijgen. De overige *amirs* duldden dit niet en lieten haar doden voordat Khodabanda arriveerde.

Inmiddels had Khayr al-Nisa Begum (?-1579), de vrouw van Khodabanda en een directe afstammeling van de vierde imam, de wens om het regentschap van Pari Khan Khanum over te nemen. Dit lukte haar met steun van de *vizier* Mirza Salman. Khodabanda bleef *de jure* heerser. Zijn vrouw werd *de facto* regentes maar omdat zij de macht wél openlijk uitoefende, leek ze ook *de jure* heerser,

⁶² Jackson en Lockhart eds., *Cambridge History of Iran: Volume 6*, 247-248, 251, 253.

⁶³ Geever, 'Safavid Cousins', 307-312.

⁶⁴ Jackson en Lockhart eds., *Cambridge History of Iran: Volume 6*, 251-3.

wat de *kizil-bash amirs* niet tolereerden. Dientengevolge werd ook zij in 1579 in de harem gewurgd.⁶⁵ De oudste zoon van Khodabanda en Khayr al-Nisa Begum, Hamza Mirza, werd door zijn vader tot kroonprins benoemd, waarmee Khodabanda meteen een poging deed tot versmalling van de groep opvolgingskandidaten in zijn eigen lijn. Sultan Hamza Mirza werd echter in 1586, net zoals *vizier* Mirza Salman in 1583, door een factie van de *kizil-bash* vermoord.⁶⁶ Hoewel de *kizil-bash* het principe aanwijzing accepteerde, gingen ze nu tegen Khodabandas aanwijzing in: hun praktische machtspositie bleef bepalend voor hun gedrag. De broeder-opvolging van Khodabanda kwam tot stand door verkiezing onder de *kizil-bash* en Pari Khan Khanum die gepaard ging met factiestrijd, waarbij Khayr al-Nisa Begum het regentschap van Khodabanda's half-zus overnam. Khayr al-Nisa Begum regeerde bijna anderhalf jaar *de facto* over het rijk. De dynastieke structuur bleef met Khodabanda's broederopvolging een *dynasty*.

De *kizil-bash* verloren onder de regeringsperiode van Abbas (1571-1629) een groot deel van hun invloed. Abbas, Khodabanda's jongste zoon met Khayr al-Nisa Begum, werd in 1587 door een *kizil-bash amir* op de troon geplaatst. In deze periode werd het Safawidenrijk verscheurd door interne twisten tussen verschillende *kizil-bash*-facties terwijl de Uzbek en Ottomanen een externe bedreiging vormden. Khodabanda moest zijn afzetting door de *kizil-bash* accepteren en overhandigde in 1588 aan Abbas zijn *royal insignia*. Dit zijn 'koninklijke distinctieven': objecten of kledingstukken die de status van de koning aanduiden.⁶⁷

Abbas ("de Grote") nam snel zelf de touwtjes in handen. Door een grote uitbreiding van de *ghilman*, de militaire slaven troepen die vooral bestond uit Kaukasiërs onder zijn directe bevel, perkte hij de macht van de *kizil-bash* in.⁶⁸ Tevens liet Abbas veel directe familieleden, zelfs zijn eigen zonen, executeren of blind maken.⁶⁹ Hij liet dit onder meer doen omdat ontevreden machtige groepen geneigd waren om personen, die voor de opvolging in aanmerking kwamen, tot opstand aan te zetten en daarmee een directe bedreiging voor de stabiliteit in het rijk en zijn eigen macht vormden. Na het overlijden van Abbas in 1629 volgde op zijn aanwijzing Shah Safi, zijn oudste kleinzoon, hem op.⁷⁰ Khodabanda's gedwongen abdicatie was een unieke gebeurtenis voor de Safawiden. De Safawiden-opvolging werd in de praktijk tot en met Abbas vooral bepaald door de *kizil-bash*, maar door het optreden van Abbas werd aanwijzing door de heerser van doorslaggevend belang voor de opvolging. De dynastieke structuur veranderde door Abbas ook van een *dynasty* naar een *stem dynasty*, door

⁶⁵ Nashat en Beck, *Women in Iran*, 156-158; Jackson en Lockhart eds., *Cambridge History of Iran: Volume 6*, 254-255.

⁶⁶ Jackson en Lockhart eds., *Cambridge History of Iran: Volume 6*, 254-256; Geever, 'Safavid Cousins', 300-302.

⁶⁷ In de islamitische rijken waren het vaak vergelijkbare objecten, bijvoorbeeld een vlag, zwaard of gewaad.

⁶⁸ De *ghilman* waren slaven uit veroverde gebieden die tot soldaat werden gemaakt.

⁶⁹ Jackson en Lockhart eds., *Cambridge History of Iran: Volume 6*, 262-278.

⁷⁰ Van Abbas' mannelijke afstammelingen waren er nog een broer, neef en twee ooms van Safi in leven. Zij werden allemaal in 1632 gedood.

broers van de opvolging uit te sluiten. Hiervoor ging hij over tot het systematisch blind maken van potentiële opvolgingskandidaten.

Ondanks het feit dat de status van de Safawidenfamilie vrijwel onaantastbaar was, werd praktisch gezien de macht vooral uitgeoefend door de *kizil-bash*. Waardoor de opvolgingen van de Safawiden vooral door hen werden bepaald. Vrouwen konden direct én indirect de macht uitoefenen, voor zover de *kizil-bash* dat toestond. Deze machtsbalans werd verbroken door Abbas, die de *kizil-bash amirs* tegen elkaar uit speelde en met behulp van de *ghilman* hun macht voor het eerst echt inperkte. Hierdoor veranderde het opvolgingssysteem, voortaan werden de opvolgingen bepaald door aanwijzing van de heerser. Door Abbas veranderde ook de dynastieke structuur. Omdat nu zijn familieleden in plaats van de *kizil-bash* de grootste bedreiging voor zijn macht en de stabiliteit in het rijk vormden, liet hij meerdere van hen uitschakelen door ze blind te laten maken en zo van de opvolging uit te sluiten. Deze informele uitsluiting leek op de *bilateral dynasty*, maar was zonder wettelijke bepaling. Hierdoor kon een broer zijn heersende broer niet meer opvolgen, zoals nog gebeurde bij Ismail II en Khodabanda (die slechts deels blind was), en werd de dynastieke structuur een *stem dynasty*. In de Safawidendynastie vond een langzame versmalling van de groep opvolgingskandidaten plaats. Ze kunnen met de Mongolen worden vergeleken door de rol van de *kizil-bash* en *kuriltay*. In beide gevallen waren de leden van originele *warbands*, die van doorslaggevend belang waren geweest voor de verovering van de rijken, tevens lange tijd bepalend voor de opvolging. Het verschil met de Mongolen was dat zij, na een heftige versmalling van de groep opvolgingskandidaten, begonnen te verbreden tot een *royal descent group*.

De Ottomanen

De Ottomaanse dynastieke geschiedenis begon 200 jaar eerder dan die van de Safawiden en Mughals. De beginperiode van het rijk wordt gesitueerd aan einde van de dertiende eeuw. Othman I was leider van een kleine staat in noord-west Anatolië met de stad Sogut als centrum. Hij veroverde zijn gebied met behulp van *ghazis* op de Byzantijnen en centraliseerde snel.⁷¹ In tegenstelling tot de naburige koningsfamilies verdeelde hij dat gebied niet onder zijn zonen. Wél was vanaf de eerste opvolging het systeem gericht op vader op zoon opvolging. In de eeuw erna werd 'het recht van de sterkste' de bepalende handelswijze bij opvolging, want als er meerdere prinszen waren streden ze om de troon. De Ottomaanse dynastieke structuur was daarmee een *stem dynasty* en het opvolgingspatroon *blood tanistry*.

⁷¹ *Ghazi* betekent breed genomen een 'strijder van het Islamitisch geloof'. In de tijd van Othman betekende het 'islamitisch grensstrijder'. Het waren de belangrijkste troepen die Othman bij zijn veroveringen bijstonden.

Selim (1470-1520) en zijn broer Ahmad (1465-1513) waren zonen van de Ottomaanse sultan Bayazid II (1447-1512). Ahmad genoot zijn vaders voorkeur als opvolger.⁷² Selim kwam tegen Bayazid in opstand in 1511 maar werd verslagen en vluchtte naar de Krim. Ahmads verhouding met zijn vader verslechterde. Selim keerde in 1512 terug naar Constantinopel en versloeg met behulp van het Janitsarenkorps zijn vader.⁷³ Het Janitsarenkorps was een infanteriekorps voornamelijk gerekruteerd uit niet-islamitische bevolkingsgroepen in hun gebied als een soort belasting aan de staat. Het was de kern van het leger en keurkorps van de sultan waardoor het erg invloedrijk was binnen het Ottomaanse systeem. De Ottomanen hadden het Janitsarenkorps opgericht in de veertiende eeuw als tegenwicht tegen de *ghazi's*, ze waren te vergelijken met de *ghilman* die door de Safawiden werden gebruikt om de macht van de *kizil-bash* in te perken. Selim dwong zijn vader om af te treden en besteeg de troon. In 1513 versloeg hij Ahmad op het slagveld en liet zijn broers en neven doden. Dit was sinds sultan Mehmed II (1432-1481) geoorloofd om de stabiliteit in het rijk te bewaren.⁷⁴ Want alleen deze prinszen waren in staat om sultan te worden. Selim riep de opmars van de Safawiden een halt toe door in 1514 Ismail I te verslaan bij de slag bij Chaldiran in noord-west Iran. Onder zijn leiding groeide het Ottomaanse Rijk uit tot het belangrijkste soennitische rijk ter wereld.⁷⁵ De vervlechting van religieuze en politieke macht was minder groot dan bij de Safawiden, maar in deze periode bereikte de Ottomaanse dynastie nagenoeg dezelfde status als hun Oosterburen.

Selims belangrijkste vrouw was Hafsa Sultan (1478-1534), die als eerste de titel *walide sultan* kreeg. De titel *walide sultan* (+-1550) was bestemd voor de moeder van de sultan, de *khasseki sultan* (1533/4) was de titel van zijn wettige vrouw. De vrouwen verkregen deze titels pas op het moment dat hun zoon of man de troon besteeg, waardoor het niet werd beschouwd als een soort aanwijzing van de beoogd opvolger. Uit het gebruik van deze titels bleek wel dat de vrouwelijk invloed aan het hof toenam.⁷⁶ Selims opvolging berustte vooral op strijd. Men beschouwde ook hier het rijk als gedeeld eigendom van de dynastie, wat gepaard ging met het geloof dat alle prinszen evenredig legitiem waren om op te volgen máár dat er slechts één uitverkoren was om te regeren.⁷⁷ Dit maakte het

⁷² Suraiya N. Faroqhi en Kate Fleet eds., *The Cambridge History of Turkey - Volume 2: The Ottoman Empire as a World Power, 1453-1603*. Cambridge History of Turkey (Cambridge enz. 2012) 30.

⁷³ Het waren veelal 10 tot 12-jarige jongens die grondig geïslamiseerd en verturkt werden. Het korps was zo belangrijk dat ze zelfs de opvolging konden beïnvloeden. Henk Boom, *De Grote Turk. In het voetspoor van Süleyman de Prachtlievende (1494-1566)* (Amsterdam 2010) 35-36; René Bakker, Luc Vervloet en Antoon Gailly, *Geschiedenis van Turkije* (2e druk; Amsterdam; Leuven 2002) 78-79; Faroqhi en Fleet, *Cambridge History of Turkey - Volume 2*, 215-218.

⁷⁴ H. Erdem Cipa, *The Making of Selim: Succession, Legitimacy, and Memory in the Early Modern Ottoman World* (Bloomington 2017) 30, 32-61; Boom, *Grote Turk*, 26; Hurewitz, 'Military Politics', 99.

⁷⁵ Hij nam Mekka en Medina in en veroverde het Mamelukkenkalifaat. Faroqhi en Fleet, *Cambridge History of Turkey - Volume 2*, 30-32.

⁷⁶ Leslie Penn Peirce, *The Imperial Harem: Gender and Power in the Ottoman Empire, 1520-1656* (Dissertatie Midden-Oosten Studies, ProQuest Dissertations Publishing 1988) 180-181.

⁷⁷ Fleischer, *Bureaucrat and Intellectual*, 272-279; Cipa, *Making of Selim*, 29-30.

opvolgingspatroon *blood tanistry*. De dynastieke structuur was een *stem dynasty* met nog meer eliminatie, sinds broedermoord door Mehmed II was toegestaan.

Suleyman (1494-1566) volgde als oudste zoon in 1520 zijn vader Selim op nadat deze aan een ziekte was overleden. Ditmaal werd de opvolging niet voorafgegaan of gevolgd door strijd en grote moordpartijen omdat, op zijn jongste broer na, al zijn broers al waren gestorven.⁷⁸ Suleyman had zijn eerste zoon, Mustafa (1515-1553), gekregen met zijn concubine Mahidewran Hatun (1500-1581). Hij werd echter verliefd op een andere concubine, Khurrem die ook bekend is als Roxelana (1502-1558), en trouwde met haar rond 1533. Eerdere sultans hadden nooit een wettig huwelijk met hun concubines gesloten. Door deze verbindtenis uit liefde van Suleyman met Roxelana, kreeg het huwelijk in het vervolg een belangrijke betekenis. Roxelana werd door haar huwelijk de eerste *khasseki sultan* en bemoeide zich met het regeringsbeleid én de opvolging. Dit was het begin van een eeuw van invloedrijke vrouwen, ook wel bekend als het '*sultanaat van vrouwen*'.⁷⁹ Roxelana liet haar schoonzoon, Rustem Pasha, aanstellen als grootvizier.⁸⁰ Zij kreeg meerdere zonen met Suleyman die een natuurlijke dood stierven behalve Selim (1524-1574) en Bayazid (1525-1562). Mahidewran Hatun was Roxelana's grootste rivaal in verband met de opvolging na Suleyman.⁸¹ Hierdoor speelde gedurende Suleymans regeringsperiode de opvolgingskwestie weer in alle hevigheid op.

Selim II had bij zijn opvolging in 1566 geen broers meer zodat er ook nu niet gemoord werd. Roxelana en Mahidewran speelden een belangrijke rol bij zijn opvolging. Nadat Suleymans oudste zoon Mustafa in 1553 gewurgd was omdat men hem ervan beschuldigde dat hij zijn vader wilde afzetten, kwamen alleen Suleymans zonen met Roxelana nog in aanmerking om op te volgen.⁸² Onder invloed van Roxelana nam Suleyman het besluit om Mustafa te laten doden. Hier is geen hard bewijs voor.⁸³ Selim en Bayazid bestreden elkaar van 1553 tot 1562. Eerst gold Bayazid als de favoriet, maar de positie van Selim verbeterde nadat Roxelana in 1558 gestorven was. Bayazid verloor in 1559 een veldslag van Selim en vluchtte naar het Safawidenhof in Iran. In 1562 werd Bayazid, na langdurige onderhandelingen met Tahmasp, aan Ottomaanse afgezanten overhandigd en gewurgd.⁸⁴ Vanaf Selims troonsbestijging in 1566 werd de politieke macht van zijn vrouw Nur Banu Sultan (1525-1583), tijdens Selims bewind de *khasseki sultan* en tijdens Murads bewind de *walide sultan*, steeds groter. De militaire campagnes werden vooral geleid door zijn grootvizier Mehmed Sokollu.⁸⁵ Deze opvolging was

⁷⁸ Boom, *Grote Turk*, 26; Faroqhi en Fleet, *Cambridge History of Turkey - Volume 2*, 207-208.

⁷⁹ Anne Walthall ed., *Servants of the Dynasty: Palace Women in World History* (Berkeley 2008) 81-95.

⁸⁰ Vanaf Bayazid II waren Ottomaanse prinsessen steeds vaker gehuwd met hoge ambtsbekleders binnen het Ottomaanse systeem om de band met deze groep sterk te houden. Duindam, *Dynasties*, 100-102.

⁸¹ Boom, *Grote Turk*, 76-79.

⁸² Mustafa was een geliefde prins onder de Janitsaren en werd gezien als beoogd troonopvolger. Zijn executie werd veroordeeld en de Janitsaren kwamen zelfs tegen Suleyman in opstand waardoor hij zijn grootvizier Rustem Pasha ontsloeg.

⁸³ Kaya Şahin, *Empire and Power in the Reign of Süleyman: Narrating the Sixteenth-Century Ottoman World*. Cambridge Studies in Islamic Civilization (New York 2013) 124-127.

⁸⁴ Boom, *Grote Turk*, 83-88; Faroqhi en Fleet, *Cambridge History of Turkey - Volume 2*, 36-39; Şahin, *Empire and Power*, 147.

⁸⁵ Peirce, *The Imperial Harem*, 183, 186-187. Faroqhi en Fleet, *Cambridge History of Turkey - Volume 2*, 219-221.

praktisch gezien bepaald door hofintrige en strijd onder de prinsen waardoor uiteindelijk Selim, de enige overgebleven zoon van Suleyman, de troon besteeg. Dit was wederom een voorbeeld van *blood tanistry*.

Selim II beïnvloedde de opvolging, omdat hij brak met de traditie om alle zonen bestuurservaring op te laten doen en duidelijk zijn oudste zoon als beoogd troonopvolger had aangewezen.⁸⁶ Murad (1546-1595) was de oudste van Selim's zeven zonen en liet in 1574, nadat zijn vader aan een vlaag van waanzin gestorven was, zijn vijf overgebleven broers executeren. Murad III was evenals zijn vader weinig direct betrokken bij militaire campagnes waardoor de uitbreiding van het rijk plaats vond onder leiding van de grootviziers. Dit had voor de heerser tot gevolg dat de noodzaak om zelf militaire expedities te kunnen leiden, in deze periode verdween. Tot aan Selim II was de machtspositie van een heerser vooral afhankelijk geweest van diens capaciteit als militair leider, omdat *blood tanistry* het opvolgingspatroon was.⁸⁷ Omdat sultans daarna zelf geen militaire campagnes meer aan hoefden te kunnen voeren, veranderde het principe van opvolging: “..based on the selection of a person best suited to head the imperial armed forces by means of a Darwinian contest..”.⁸⁸ *Blood tanistry* verdween hierdoor als opvolgingspatroon. Het uitmoorden van de broers was noodzakelijk geworden om ervan verzekerd te zijn dat de opvolging alleen in Murads eigen nageslacht geconcentreerd zou blijven, aangezien het verdwijnen van *blood tanistry* tot gevolg had dat er meerdere broers in leven waren tijdens de opvolging. Murad volgde als oudste zoon op na aanwijzing door zijn vader.

Mehemmed, de laatste Ottomaanse prins die als gouverneur bestuurservaring opdeed ter voorbereiding van zijn heerschappij, liet bij zijn opvolging in 1595 meteen zijn negentien broers wurgen.⁸⁹ Mehemmed was Murads oudste zoon en volgde op binnen een *stem dynasty*. De grootschalige moordpartij wekte echter zo'n groot afgrijzen op, dat het gevolg was dat dit gebruik werd afgeschaft. In plaats daarvan sloot men voortaan de prinsen in het paleis op zodat ze geen politieke ervaring op konden doen maar wel in reserve bleven als opvolgingskandidaten voor het geval dat de sultan geen kinderen kreeg. Dit werd het *Kafes*-systeem genoemd en had een verbredend effect op de groep opvolgingskandidaten.⁹⁰ Maar omdat de opgesloten prinsen geen nageslacht mochten verwekken tot ze de troon bestegen, bleef het systeem gericht op vader-zoon opvolging.⁹¹ Aangezien voortaan na de troonsbestijging van een nieuwe sultan diens broers in leven werden gehouden om

⁸⁶ Rhoads Murphy, *Exploring Ottoman Sovereignty: Tradition, Image and Practice in the Ottoman Imperial Household, 1400-1800* (London; New York 2008) 104; Leslie P. Pierce, *The Imperial Harem: Women and Sovereignty in the Ottoman Empire* (New York enz. 1993) 159-162.

⁸⁷ Faroqhi en Fleet, *Cambridge History of Turkey - Volume 2*, 39-40, 208, 218-221.

⁸⁸ Ibidem, 106-107.

⁸⁹ Fleischer, *Bureaucrat and Intellectual*, 152; Duindam, *Dynasties*, 62.

⁹⁰ Faroqhi en Fleet, *Cambridge History of Turkey - Volume 2*, 209; Murphy, *Exploring Ottoman Sovereignty*, 106.

⁹¹ Duindam, *Dynasties*, 134.

hem eventueel op te kunnen volgen, werd de dynastieke structuur een *dynasty* maar met een tendens naar een *stem dynasty*.

De Ottomaanse dynastieke structuur was een *stem dynasty*. Het opvolgingssysteem was een combinatie van voorkeur van de heerser, steun van de Janitsaren en oorlog onder de opvolgingskandidaten. Dit laatste was een meritocratisch aspect omdat de prinsen opgeleid werden in de verwachting dat door een onderlinge krachtmeting de meest geschikte kandidaat om te heersen naar voren zou komen. Het opvolgingspatroon was hierdoor *blood tanistry* tot aan de heerschappij van Murad III. De invloed van de vrouwen werd van groot belang voor de opvolging vanaf Suleymans regering, omdat ze invloed uitoefenden op de aanwijzing van de opvolger door hun echtgenoot. Op deze manier hadden de *sultanas* directe invloed op de verandering van het opvolgingssysteem. Omdat er ook bij concubines kinderen kwamen werd de opvolging veilig gesteld, voor het geval dat de beoogd opvolger zou sterven. Gedurende het *sultanaat van vrouwen* was aanwijzing door de heerser in combinatie met steun van de Janitsaren en de *walide sultan*, doorslaggevend voor een opvolging.⁹² Aan het begin van de 17e eeuw liet de heerser de potentiële opvolgingskandidaten niet meer vermoorden maar opsluiten. Dit voorkwam dat de heerser het grondgebied onder meerdere zonen verdeelde, zoals bij de Timuriden, én ontnam aan de prinsen de mogelijkheid om een eigen rijk te stichtten. Het *Kafes*-systeem leidde daardoor tot verandering van de dynastieke structuur van een *stem dynasty* naar een *dynasty*, maar met de tendens om in iedere nieuwe generatie de opvolging te concentreren in het nageslacht van de heerser.

Deelconclusie

In alle rijken was *afstamming* steeds een belangrijke factor, evenals *aanwijzing* door de voorganger en *verkiezing* door invloedrijke groepen zoals de Mongoolse generaals in de *kuriltay* of de *amirs* van de *kizil-bash* en de Ottomaanse Janitsaren.

Bij alle volken valt een aanzet tot versmalling van de groep opvolgingskandidaten waar de nemen. De stichters van de rijken, die door strijd grote gebieden veroverden, hadden soms een bijna goddelijk imago wat bijdroeg aan de concentratie van de macht in alléén zijn familie. Iedere vorst had de neiging om invloed uit te oefenen op de opvolging, maar omdat in alle rijken codificatie van de opvolgingswetten ontbrak, poogde de heerser op indirecte of directe wijze, zoals aanwijzing of centralisatie van het systeem, toch invloed op de opvolging uit te oefenen en vooral de keuze te

⁹² Pierce, *Women and Sovereignty*, 152-163.

concentreren in de familie van één van zijn zonen. Deze versmallingstendens werd vaak tegen gewerkt door de achterliggende invloeden die juist verbreding van de groep opvolgingskandidaten tot gevolg hadden. Hiervan zijn de Turks-Mongoolse en islamitische traditie twee voorbeelden. Deze versterkten elkaar, wat de opkomst van *blood tanistry* als opvolgingssysteem in de hand werkte.⁹³

Bij de Mongolen veranderde Cinghiz de sociaal-culturele verbanden, door de overwonnen stammen in het veroverde gebied tot legereenheden te maken zonder deze te baseren op bloedverwantschap. Zijn veroveringen en deze verandering maakte van zijn familie de enige heersersfamilie in het gebied, waarmee hij een *dynasty* vestigde. Daarbij wees hij Ogedei als zijn opvolger aan, zodat de dynastie leek te versmallen naar een *stem dynasty*. De Turks-Mongoolse traditie schreef echter voor dat het rijk van de hele familie van de heerser was. Dit bracht een verbredingstendens, waardoor bij de derde opvolging na Cinghiz de dynastieke lijn over ging van neef op neef. De dynastieke structuur werd weer een *royal descent group*, zoals vóór Cinghiz, maar nu met alleen de families van zijn zonen als aparte heerserfamilies in het rijk. Vrouwen oefenden vooral directe invloed uit op de opvolgingen als regent.

Er is een grote overeenkomst tussen de Timuriden en de Mongolen. Timur hechtte grote waarde aan de verwantschap met Cinghiz, wat via de vrouwelijke genealogische lijn bewerkstelligd werd. Hij probeerde, net als Cinghiz, de opvolging binnen zijn eigen familie te regelen door zijn opvolger aan te wijzen en zo een aanzet tot een *stem dynasty* te geven. Dit werd echter bij de volgende generatie al teniet gedaan door hun Turks-Mongoolse en islamitische achtergrond, waardoor alle mannelijke nazaten de troon konden claimen en heersers geneigd waren het grondgebied onder meerdere zonen te verdelen. Het gevolg was strijd om de opvolging en territoriale versnippering. Door deze verbreding werden de Timuriden tijdens de regerings van Shah Rukh een *royal descent group*.

Bij de stichting van het Safawidenrijk door Ismail I had zijn familie zo'n religieuze status dat hun heerschappij in het gebied onbetwist was. Hoewel de *kizil-bash*, de leden van de oorspronkelijke *warband*, praktisch vrijwel de macht had, konden alleen leden van de Safawidenfamilie op de troon worden geplaatst. Abbas I perkte door uitbreiding van de slaventroepen, de *ghilman*, de machtspositie van de *kizil-bash* in. Door dit optreden en door van aanwijzing het opvolgingssysteem te maken, lukte het Abbas om de dynastieke structuur verder te versmallen tot een *stem dynasty*. Zoals de rol van Pari Khan Khanum uitwees, konden vrouwen incidenteel invloed op de opvolging uitoefenen.

De Ottomanen bewerkstelligden al snel na de oprichting van het rijk door Othman een systeem met exclusief vader-op-zoon opvolging. Door het opvolgingssysteem *blood tanistry*, waardoor prinses onderling streden om de troon, waren er geen broers meer als na afloop de winnaar de troon besteeg. Door het ontbreken van broers van de heerser was de dynastieke structuur een *stem dynasty*. In de

⁹³ Faruqi, *Princes*, 3.

beschreven periode oefende vrouwen direct en indirect invloed uit op de opvolging. Het '*sultanaat van vrouwen*' zag *blood tanistry* als opvolgingspatroon verdwijnen, waarna men overging op aanwijzing. Hierdoor werden de broers van een nieuwe sultan massaal vermoord om de familie smal te houden. Dit systeem hield geen stand waardoor men over ging op het *Kafes*-systeem. Hierdoor bleven de broers in leven zodat ze eventueel op konden volgen, waardoor de groep opvolgingskandidaten verbreedde en de dynastieke structuur een *dynasty* werd.

Vrouwen speelden zowel op directe als indirecte wijze een rol bij de opvolging. De directe invloed was zeldzamer. Het meest structureel was de indirecte invloed van de hoofd-gemalinen, moeders en zusters als adviseurs van een heerser, waardoor ze mede diens mening over opvolgingen bepaalden. Dit tastte niet persé de gelijkwaardigheid van de zonen aan, maar kon invloed hebben op hun opvolgingskansen. Als een heerser meerdere kinderen bij meerdere vrouwen had, waarvan één moeder genealogische afstamming van betekenis had, kon dat de gelijkwaardigheid van de kinderen beïnvloeden ten gunste van háár kind. Het was echter ondergeschikt aan veel andere factoren met betrekking tot de kans om op te volgen.

De *bilateral/familial dynasty* zoals Goody dit gebruikt, komt niet voor in dit onderzoek omdat geen van de behandelde rijken de opvolging codificeerde en het allemaal patrilineaire afstammingsgroepen waren.⁹⁴ Er was alleen informele uitsluiting van de opvolging voor groepen of personen, zoals vrouwen of blinde prinses.

⁹⁴ In een patrilineair systeem wordt een kind deel van de afstammingsgroep van de vader. Rechten en plichten gaan over van vader op zoon.

Hoofdstuk drie – Opvolgingen bij de Mughals

Inleiding

Babur (1483-1530) komt als Timurid voort uit een *royal descent group*. Met zijn verovering van India stichtte hij een *dynasty*. Hij stierf snel na de verovering, waardoor er een grote kans was dat het prille rijk weer uiteen zou vallen.

Babur trad in Cinghiz en Timurs voetsporen door in 1530 Humayun (1508-1556) als opvolger aan te wijzen, maar hij week af van de gebruikelijke Timuridenpraktijk die verdeling van het grondgebied onder alle zonen inhield. Door strijd met zijn broers Kamran (1509-1557) en Askari (1516-1557/8) en de Afghaan Shir Shah Sur (1486-1545), moest Humayun in 1543 naar het Safawidenrijk uitwijken. Tussen 1545 en 1555 veroverde hij het gebied op zijn broers en Shir Shah Sur terug. Hierdoor kreeg de Mughalfamilie als *dynasty* in het gebied een sterke positie. Humayun had geen voorkeur uitgesproken voor zijn opvolger, maar zijn zoons Akbar (1542-1605) en Hakim (1553-1585) waren beide nog te jong om zelf te regeren.

Akbars opvolging binnen de *dynasty* ging niet gepaard met geweld, maar met behulp van de edelman Bayram Khan (1501-1561) als regent besteeg hij de troon. Hij volgde als oudste zoon van Humayun op na verkiezing door de adel. Akbar speelde zijn zonen en kleinzoon tegen elkaar uit, wat bijdroeg aan de ontwikkeling van regelmatige opstanden van opvolgingskandidaten.⁹⁵ Hij nam tevens de nazaten van zijn broer op in de hoge adel, terwijl hij zijn eigen kinderen ruim boven de adel plaatste. Hiermee bewerkstelligde hij dat alléén zijn directe mannelijke nakomelingen als legitieme opvolgingskandidaten werden gezien.⁹⁶ Hiermee veranderde Akbar de dynastieke structuur in een *stem dynasty*. Dankzij hulp van de vrouwen uit hun harem verzoenden Akbar en Djahangir (1569-1627) zich in 1605, waarna Djahangir de troon besteeg.

Djahangirs opvolging werd direct gevolgd door een opstand van zijn oudste zoon Khusraw (1587-1622). Hij sloeg de opstand neer en liet zijn zoon deels blind maken in 1607.⁹⁷ Door deze verminking sloot hij Khusraw uit van de opvolging en schepte hij een precedent voor brute behandeling van familieleden in een opvolgingssituatie. Djahangirs derde zoon Khurram (1592-1666) kwam in 1622 tegen hem in opstand en liet Khusraw in de gevangenis vermoorden. De opstand duurde enkele jaren waarbij Nur Djahan (1577-1645), Djahangirs hoofd-gemalin, probeerde een andere zoon op de troon te krijgen.⁹⁸ Khurram verzoende zich met zijn vader en in 1627 vond er een opvolgingsstrijd tussen de verschillende facties plaats, die door Khurram gewonnen werd. Hij besteeg in begin 1628 de troon

⁹⁵ Faruqui, *Princes*, 83.

⁹⁶ Ibidem, 28-30.

⁹⁷ Ibidem, 179.

⁹⁸ Ibidem, 187.

onder de naam Shah Djahan, waarna hij een broer en enkele neven liet vermoorden.⁹⁹ Het opvolgingssysteem was *blood tanistry* binnen een *stem dynasty* die gepaard ging met moord op de overgebleven prinses.

Hoofdstuk drie is in tegenstelling tot hoofdstuk twee vooral gebaseerd op de analyse van primaire bronnen. De belangrijkste zijn de *Baburnama*, *Humayun-nama*, *Akbarnama* en *Djahangirnama*. Dit waren de keizerlijke (auto)biografieën of officiële hofbiografieën. Hierbij moet rekening worden gehouden met het feit dat deze bronnen in meerdere of mindere mate onderhevig waren aan 'ex post facto' bewerkingen van de heersers, zodat de beeldvorming van de dynastie of een heerser kon worden gestuurd. De *Baburnama* wordt gezien als de meest waarheidsgetrouwe van de vier – het minst 'ex post facto' bewerkt. De *Humayunnama* is jaren na Humayuns dood in opdracht van Akbar geschreven door Humayuns half-zuster Gulbadan Begam (1523-1603). Hier moet vooral rekening worden gehouden met verkeerde of gekleurde herinneringen van Gulbadan. De *Akbarnama* werd geschreven door Abu l-Fadl (1551-1602) en heeft een sterk hagiografisch karakter.¹⁰⁰ De *Djahangirnama* leek stylistisch het meest op de *Baburnama* maar werd tevens gebruikt om een bepaald beeld van Djahangir te scheppen.

Babur

De situatie waarin Babur opvolgde was, zoals bij de Timuriden gangbaar, een *royal descent group*. Praktisch werd zijn opvolging beslist door afstamming, aanwijzing en verkiezing. Babur volgde als oudste zoon, maar toch pas elf jaar, zijn vader op. Na zijn opvolging moest hij direct strijd leveren met zijn familieleden die naburige Timuridengebieden bestuurden.¹⁰¹

Babur werd geboren in 1483 in de Fergana-vallei in hedendaags Uzbekistan. Hij stamde van vaders kant direct van Timur af en via zijn moeder direct van Cinghiz Khan. In 1494 stierf Baburs vader Umar Shaykh Mirza II (1456-1494) en werd Babur als elf-jarige jongen op de troon geplaatst door trouwe adel samen met zijn moeder Kutluk Nigar Khanum en grootmoeder Aisan Dawlat Begam (?-1505). Zijn grootmoeder werd regentes. Zij organiseerde het leger en voorkwam dat Babur door een samenzwering van ontrouwe adel en enkele van zijn ooms, van de troon werd gestoten.¹⁰² Hiermee

⁹⁹ Ellison Banks Findly, *Nur Jahan: Empress of Mughal India* (New York; Oxford 1993) 284.

¹⁰⁰ De *Akbarnama* is de officiële kroniek door Abu l-Fadl, hofhistoricus en boezemvriend van Akbar, geschreven in opdracht van Akbar tijdens zijn regeringsperiode. Dit werk was een hagiografie dus er moet rekening worden gehouden met *ex post facto* beeldvorming.

¹⁰¹ Zahir-ud-din Muhammad Babur, *The Babur-nama in English (Memoirs of Babur) Vol I*, 2 delen, Annette Susannah Beveridge vert. (London 1922) 87-96.

¹⁰² William Erskine, *A History of India Under the Two First Sovereigns of the House of Taimur, Báber and Humáyun Vol I*, 2 delen, (Digitale versie; New York enz. 2012) 78-193.

redde ze ook zijn leven.¹⁰³ Baburs opvolging was een combinatie van afstamming, verkiezing door de adel en aanwijzing door zijn grootmoeder en ging gepaard met strijd tegen zijn familieleden direct na zijn troonsbestijging. In 1497 vond er weer een samenzwering aan het hof plaats waardoor Babur zijn troon verloor en zich gedwongen zag om rond te gaan trekken. Zijn grootmoeder had grote invloed op Baburs opvolging uitgeoefend.

Aisan Dawlat Begam beïnvloedde Baburs algemene vorming en het beeld dat hij van vrouwen had. “*Few amongst women will have been my grandmother's equals for judgment and counsel; she was very wise and farsighted and most affairs of mine were carried through under her advice.*”¹⁰⁴ Behalve zijn moeder en grootmoeder hadden zijn zus Khan-zada Begam (1478-1545) en hoofd-gemalin Maham Begam (?-1534), grote invloed op Babur.¹⁰⁵ Maham Begam was de moeder van zijn oudste zoon Humayun. Er is weinig bekend over haar achtergrond. Volgens de *Humayunnama* stamde Maham Begam af van Sultan Husayn Baykara (1438-1506), de laatste Timuridenheerser in Khorasan, noord-oost Iran.¹⁰⁶ Babur had nog twee zonen met een van zijn andere vrouwen, Gulrukh Begam, genaamd Kamran en Askari. Met Dildar Begam kreeg Babur zijn jongste zoon Hindal (1519-1551), evenals zijn dochter Gulbadan Begam.¹⁰⁷

Als eerste vrouw aan het Mughalhof kreeg Maham Begam in 1526 de titel *Padshah Begam*. Het was de eretitel die aan de vrouw, zuster of dochter van een Mughalheerser kreeg, zoals de titels *khasseki sultan* en *walide sultan* aan Ottomaanse vrouwen werden gegeven. De titel *Padshah Begam* gaf niet de relatie van deze vrouw tot de heerser of opvolger weer, zoals dat bij de Ottomanen wel het geval was. *Padshah Begam*, ‘koningin onder de prinsessen’, was een titel die maar door één vrouw tegelijkertijd gedragen kon worden en werd voor het leven gegeven. Hiermee werd een begin gemaakt met een duidelijker hiërarchie in de harem doordat de *Padshah Begam* gedefinieerde rechten over de andere vrouwen kreeg.¹⁰⁸ Maham Begam adopteerde Hindal waardoor er een hechte band tussen Humayun en Hindal ontstond.¹⁰⁹ Khan-zada zou na de dood van Maham Begam de titel *Padshah Begam* overnemen.¹¹⁰ De titels *khasseki* en *walide sultan* van de Ottomaanse vrouwen waren een weerspiegeling van hun groeiende invloed aan het hof tijdens het ‘sultanaat van vrouwen’. Bij de

¹⁰³ L. F. Rushbrook Williams, *An Empire Builder of the Sixteenth Century: A Summary Account of the Political Career of Zahir-ud-Din Muhammad surnamed Babur: being the Allahabad University lectures for 1915-16* (Delhi c. 1950) 34-36; Abraham Eraly, *Emperors of the Peacock Throne: The Saga of The Great Mughals* (2e herziene druk; Delhi enz. 2000) 5-6.

¹⁰⁴ Babur, *Babur-nama Vol I*, 43.

¹⁰⁵ Lisa Balabanlilar, ‘The Begims of the Mystic Feast: Turco-Mongol Tradition in the Mughal Harem’, *The Journal of Asian Studies* 69:1 (2010) 129.

¹⁰⁶ Babur, *Babur-nama Vol I*, 257; Gulbadan Begum, *The History of Humayun (Humayun-nama)*, Annette S. Beveridge vert. (Londen 1902) 256-258.

¹⁰⁷ Ruby Lal, *Domesticity and Power in the Early Mughal World*. Cambridge Studies in Islamic Civilization (Cambridge enz. 2005) 113-121.

¹⁰⁸ Balabanlilar, ‘Mystic Feast’, 132-133; Findly, *Nur Jahan*, 94-95.

¹⁰⁹ Gulbadan, *Humayun-Nama*, 8-11.

¹¹⁰ Babur, *Babur-nama Vol I*, xxviii, 53. Annemarie Schimmel, *The Empire of the Great Mughals: History, Art and Culture*, Burzine K. Waghmar ed., Corinne Atwood vert. (herziene druk; Londen 2004) 145.

Mughals werd de titel *Padshah Begam* al vanaf stichting van het rijk gebezigd. Waar het bij de Ottomanen een uitzonderlijke periode betrof, kan gesteld worden dat de Mughalvrouwen vanaf het begin een hoge status hadden.

In 1506 stierf de laatste grote Timuridenheerser Sultan Husayn Baykara in Herat, in het westen van Afghanistan, en volgden zijn beide zonen hem op.¹¹¹ Babur schreef op weg naar Herat: "*Meantime Baqi Beg urged it upon me, again and again, that two rulers in one country, or two chiefs in one army are a source of faction and disorder — a foundation of dissension and ruin.*" Dat dit het geval was onderstreepte hij door een oud gezegde te herhalen: "*Ten darwishes can sleep under one blanket, but two kings cannot find room in one clime.*"¹¹² Uit een verbolgen reactie na een ceremoniële ontmoeting met één van de heersers blijkt Babur's onvrede met het dubbele leiderschap. Hij noemde de gedeelde opvolging een ramp, herhaalde het oude gezegde over de derwisjen en voegde eraan toe: "*Partnership in rule is a thing unheard of...*"¹¹³ In Babur's ogen kon de macht niet evenredig verdeeld zijn onder meerdere heersers in hetzelfde rijk.

De titel *mirza* (prins) werd door vrijwel alle Timuridenprinsen gedragen, vaak ook als heerser, zoals door Baburs vader Umar Shaykh Mirza II. Nadat Babur de stad Kaboel in 1504 veroverd had en deze tot zijn vaste uitvalsbasis maakte, bestempelde hij zichzelf als *Padshah*.¹¹⁴ Zo onderscheidde hij zichzelf én zijn latere opvolgers van de andere *mirza's*, waarmee hij de status van zijn eigen familie boven die van de andere Timuridenfamilies verhief. Dit was een poging tot versmalling van de groep opvolgingskandidaten in het gebied en de aanzet tot het stichten van een *dynasty*.

In 1526 stichtte Babur het Mughalrijk door in de slag bij Panipat, ten noorden van Delhi, zijn tegenstander Ibrahim Lodi te verslaan. Hij zette zijn veroveringstocht in India voort. Babur becommentarieerde in de *Baburnama* een hem onbekend gebruik in Bengalen, hedendaags Bangladesh: "*A surprising custom in Bengal is that hereditary succession is rare. The royal office is permanent and there are permanent offices of amirs, wazirs and mansabdars (officials). It is the office that Bengalis regard with respect.*"¹¹⁵ Zijn verbazing over het feit dat men de status van een ambt respecteerde en niet de persoon die het ambt bekleedde, toont aan dat voor Babur de persoon niet kon worden gescheiden van de positie. Baburs ervaringen als nomadisch legerheer hadden de Turks-Mongoolse instelling, waar leiderschap erg persoonsgebonden was, versterkt. Dit beïnvloedde ook zijn beeld op de opvolging.

¹¹¹ Williams, *Empire Builder*, 39-40.

¹¹² Babur, *Babur-nama Vol I*, 189-190.

¹¹³ Zahir-ud-din Muhammad Babur, *The Babur-nama in English (Memoirs of Babur) Vol II*, 2 delen, Annette Susannah Beveridge vert. (London 1922) 293-299. Een *derwisj* is een lid van een soefi-orde (*tariqa*) die probeert om door middel van het ontwikkelen van deugden op persoonlijke basis dichter tot God te komen.

¹¹⁴ Babur, *Babur-nama Vol I*, 199, 344.

¹¹⁵ Babur, *Babur-nama Vol II*, 482-483.

Babur zag Humayun al jaren als beoogd opvolger. Hij schreef in 1528 aan Humayun dat hij met zijn broers rekening diende te houden en wilde weten of Kamran genoeg nam met de aan hem toegewezen apanages. Babur wilde dat de beide broers Herat en Samarkand op de Uzbeken zouden veroveren. Hij gaf hierbij aan hoe de gebieden verdeeld dienden te worden. *“As thou knowest, the rule has always been that when thou hadst six parts, Kamran had five; this having been constant, make no change.”*¹¹⁶ Babur sprak hier van een regel. Dit kon zowel geschreven regelgeving zijn, zoals de *sharia* of de *yasa*, óf een ongeschreven gebruik van de Timuriden. De *sharia* en *yasa* zeggen beide echter alleen iets over erfenis en niets over opvolging. Door zijn ongelijke verdeling van het gebied liet Babur blijken dat hij Humayun als beoogd opvolger zag.

Babur hoopte dat de broers door hun goede relatie loyaal aan elkaar zouden blijven, ondanks de ondergeschikte positie van Kamran, zodat op die basis het rijk als één geheel kon voortbestaan. *“Live well with thy younger brother. Elders must bear the burden! I have the hope that thou, for thy part, wilt keep on good terms with him; he, who has grown up an active and excellent youth, should not fail, for his part, in loyal duty to thee.”*¹¹⁷ Babur hield rekening met zijn Timuridenachtergrond door beide zonen een bijna even groot grondgebied te geven. Bij een opvolging was opdeling van het grondgebied onder de Timuriden de praktijk geworden. Dit zou Kamran later gebruiken om zijn Timuridenachtergrond te laten spreken waardoor hij zich als autonoom heerser op kon stellen.¹¹⁸ Baburs verwachting dat Kamran loyaal zou zijn werd dus niet bewaarheid.

In de *Humayunnama* schreef Humayuns half-zuster Gulbadan Begam: *“My heart is bowed down by ruling and reigning; I will retire to this garden... [...] ...I will make over the kingdom to Humayun.”*¹¹⁹ Deze uitspraak specifiek over Humayun deed Babur tussen 1527 en 1530. Gulbadan was toen ongeveer acht jaar oud, misschien betrof het een vertekend beeld uit haar vroege jeugd. Ook kon ze uit liefde voor Humayun ‘ex post facto’ de tekst verdraaid weergeven óf Akbar kon de tekst hebben laten bewerken om het beeld van sterke continuïteit van de dynastie te suggereren. Gulbadans boek staat onder historici echter bekend als betrouwbaar.¹²⁰ Deze uitspraak van Babur toont aan dat hij Humayun als troonopvolger zag. Het was echter nog geen definitieve aanwijzing want Babur schreef ook: *“[...]retirement is a fault for sovereignty [...] no bondage equals that of sovereignty; retirement matches not with rule.”*¹²¹ Deze overtuiging maakte het moeilijk voor een heerser om nog tijdens zijn leven een opvolger aan te wijzen en vrijwillig de troon af te staan. Geen van de latere Mughalkeizers is op eigen initiatief afgetreden.

¹¹⁶ Babur, *Babur-nama Vol II*, 625-626.

¹¹⁷ Ibidem, 626.

¹¹⁸ Lisa Balabanlilar, ‘Lords of the Auspicious Conjunction: Turco-Mongol Imperial Identity on the Subcontinent’, *Journal of World History* 18:1 (2007) 13-15.

¹¹⁹ Gulbadan, *Humayun-nama*, 103.

¹²⁰ Ruby Lal, ‘Historicizing the Harem: The Challenge of a Princess’s Memoir’, *Feminist Studies, Inc.* 30:3 (2004) 600.

¹²¹ Babur, *Babur-nama Vol II*, 626.

Babur stierf in december 1530 aan een ziekte. Hij had enkele dagen voor zijn dood Humayun als opvolger aangewezen, waarmee hij in Cinghiz en Timurs voetsporen trad.¹²² Babur wilde dat zijn oudste zoon hem op zou volgen en de jongere broers hem trouw moesten zijn bij de consolidatie en het bestuur van het rijk. Hij wilde niet dat twee broers samen hetzelfde rijk bestuurden, zoals eerder bleek uit zijn opvattingen over het delen van de soevereiniteit. Hij wilde ook niet dat het rijk opgesplitst werd in meerdere rijken, maar Babur moest rekening houden met hun politiek-culturele achtergrond. Hij wees Humayun aan zonder de andere prinsen voorschriften op te leggen. Hierdoor was het mogelijk voor Humayuns broers om hun rol zelf in te vullen. De dynastieke structuur van de Timuriden waarin Babur opgroeide, was een *royal descent group*. Baburs opvolging was op basis van afstamming en verkiezing door de trouwe adel en aanwijzing door zijn grootmoeder, die enkele jaren als regent optrad. Babur stichtte in India de Mughaldynastie. Zelf kwam hij uit een *royal descent group* dus de overgang van de dynastieke structuur naar een *dynasty* was voor hem een versmalling van de opvolging.

Humayun

Humayun besteeg in 1530 als volwassene de troon op aanwijzing van Babur. De dynastieke structuur was een *dynasty*. Al kort na zijn kroning kwamen er familieleden tegen hem in opstand door de invloed van de Turks-Mongoolse en islamitische tradities. Dit toonde de verbredingstendens van deze tradities op de dyanstie aan.

In 1520 was Humayun gouverneur van het gebied Badakhshan ten noorden van Pakistan geworden waardoor hij zich steeds meer als heerser in eigen gebied was gaan zien.¹²³ Hierdoor verslechterde de verhouding met zijn vader. Niettemin veroverden ze samen India en gaf Babur meermalen te kennen dat hij wenste dat Humayun hem op zou volgen.¹²⁴ Toen Humayun in 1530 ziek werd en zijn kwaal ongeneeslijk leek te zijn, besloot Babur om een ritueel uit te voeren om de ziekte van Humayun over te nemen. Dat Babur zichzelf voor Humayun opofferde zou de meest directe indicatie zijn dat hij hem als opvolger zag en dit zou Humayuns opvolging extra legitimiteit geven. Dit verhaal uit de *Humayun-nama* kan daarom een voorbeeld van 'ex post facto' bewerking van de tekst zijn. Babur werd ziek en enkele dagen voordat hij stierf zei hij: "*For years it has been in my heart to make over my throne to Humayun Mirza [...] Now, when illness has laid me down, I charge you all to acknowledge Humayun in my stead. Fail not in loyalty to him. Be of one heart and one mind with him.*"

¹²² Gulbadan, *Humāyūn-Nama*, 108-109.

¹²³ Ibidem, 5; Babur, *Babur-nama Vol I*, 433.

¹²⁴ Babur, *Babur-nama Vol II*, 527, 583, 625-626, 694-696; Gulbadan, *Humāyūn-Nama*, 6, 13-14, 23, 103-105.

[...] Moreover, Humayun, I commit to God's keeping you and your brothers and all my kinsfolk and your people and my people."¹²⁵ Baburs dood werd stil gehouden maar op aanraden van een edelman uit Hindoestan bracht men het nieuws naar buiten dat Babur een derwisj geworden was en zijn troon aan Humayun had afgestaan.¹²⁶ Humayun werd in Agra gekroond met een gebruikelijke ceremonie waarbij de hoogste adel hem trouw zwoer, een nieuwe munt in Humayuns naam werd geslagen en het vrijdaggebed (de *khutba*) in zijn naam werd gelezen.¹²⁷ Het was opvolging op aanwijzing van de vorige heerser in een *dynasty*.

Invloedrijke adel aan het Mughalhof slaagde er niet in om de uitkomst van de opvolging te veranderen. In meerdere bronnen wordt vermeld dat een oude vertrouweling van Babur, Khalifa, een poging ondernam om Humayun te vervangen door zijn zwager, Mahdi Khwadja. Hij was een directe afstammeling van Muhammad (*sayyid*) en ingetrouwd bij de Mughals.¹²⁸ De precieze toedracht van de coup is onzeker, maar uiteindelijk vond de machtsgreep niet plaats.¹²⁹ De dynastie leek sterk genoeg om een samenzwering van de hoge adel te weerstaan maar werd beproefd door de broers want Kamran gaf geen gehoor aan Baburs oproep om aan Humayun loyaal te zijn. Het gevaar dat het prille rijk meteen weer in meerdere gebieden uiteen zou vallen was hierdoor sterk aanwezig.¹³⁰

De drang naar de soevereiniteit van Kamran, Askari, Hindal en enkele van hun Timuridenneven die deel uitmaakten van de hofhouding van Humayun, zette hen aan tot opstand tegen Humayun.¹³¹ Deze neven achtten zichzelf in staat om als heerser erkend te kunnen worden op basis van hun afstamming en het feit dat ze ingetrouwd waren in de familie.¹³² Tussen 1530 en 1533 leidde Humayun campagnes in de grensgebieden van het rijk voor verdere verovering en consolidatie. Hierna begonnen de opstanden van zijn neven en tegenwerking van zijn broers grotere vormen aan te nemen. Kamran weigerde in 1538 Humayun in de strijd tegen de Afghaanse Shir Shah Sur te steunen. Daarna liet Kamran zijn broer niet toe in Kabul tussen 1540 en 1543 terwijl Humayun poogde het rijk op Shir Shah Sur terug te veroveren.¹³³ Hierdoor moest Humayun uiteindelijk in 1543 naar het Safawidenrijk vluchten terwijl Kamran en Askari in Kabul en Kandahar bleven regeren. Het rijk viel tijdelijk uiteen. De verbredingstendens als gevolg van de Timuriden-invloeden hadden bijgedragen aan Humayuns vlucht.

¹²⁵ Gulbadan, *Humāyūn-Nama*, 108.

¹²⁶ Gulbadan, *Humāyūn-Nama*, 109.

¹²⁷ Babur, *Babur-nama Vol II*, 701-702; William Erskine, *A History of India Under the Two First Sovereigns of the House of Taimur, Báber and Humáyun Vol II*, 2 delen, (Digitale versie; New York enz. 2012) 2.

¹²⁸ Gulbadan, *Humāyūn-Nama*, 299-300; Nizamuddin Ahmad Bakhshi, 'Tabaqat-i Akbari' in: Henry Miers Elliot, *The History of India As Told By Its Own Historians: The Muhammadan Period - Volume 5*, John Dowson ed., (Digitale versie; Cambridge enz. 2013) 187-188.

¹²⁹ Gulbadan, *Humāyūn-Nama*, 24-26; Babur, *Babur-nama Vol II*, 703-705; Erskine, *History of India Vol II*, 3.

¹³⁰ Babur, *Babur-nama Vol II*, 692, 699, 714.

¹³¹ Jouher, *The Tezkereh al Vakiāt, or Private Memoirs of the Moghul Emperor Humāyūn*, Charles Stewart vert. (London 1832) 3, 20, 23-26, 51-53; Gulbadan, *Humāyūn-Nama*, 18-19; Babur, *Babur-nama Vol II*, 662.

¹³² Erskine, *History of India Vol II*, 3-4.

¹³³ Ibidem, 177-273.

Op de vlucht met zijn jongste broer Hindal verkreeg Humayun asiel in het Safawidenrijk.¹³⁴ Tijdens zijn verblijf daar raakte hij “bevriend” met Shah Tahmasp die hem wilde overhalen om zich tot het sji’isme te bekeren. Hierdoor ontstond onenigheid tussen Tahmasp en Humayun, maar door bemiddeling van één van Tahmasps zussen verbeterde de relatie weer.¹³⁵ Hij kreeg van de Shah zelfs een leger om terug te keren naar Kandahar en Kabul om deze steden terug te veroveren op zijn broers.¹³⁶ Humayun slaagde er in 1545 in om Kamran en Askari te verslaan en heroverde het gebied. Hij vergaf zijn broers en schonk hun zelfs landgoederen waardoor zij snel een eigen machtsbasis op konden bouwen en in staat waren om in opstand te blijven komen tussen 1545 en 1553.¹³⁷

Vanwege Baburs opdracht wilde Humayun zijn broers niet straffen: “*No, never, for the vanities of this perishable world, will I imbrue my hands in the blood of a brother, but will forever remember the dying words of our respected parent’ (Baber), who said to me, ‘O Humayun beware, beware, do not quarrel with your brothers, nor ever form any evil intentions towards them,’ these words are engraved on my heart forever.*”¹³⁸ Maar Humayuns adel, die in zijn broers een blijvend gevaar voor zijn macht zag, herinnerde hem aan Kamrans onophoudelijke verraad en de slechte behandeling van hun familieleden toen hij heerser was over Kabul. Zo overtuigden ze Humayun met de woorden: “*Brotherly custom has nothing to do with ruling and reigning. If you wish to act as a brother, abandon the throne. If you wish to be king, put aside brotherly sentiment....this is no brother! This is your Majesty’s foe!*”¹³⁹ Uiteindelijk liet Humayun met tegenzin, wat blijkt uit zijn eerdere wegeringen om zijn broers te straffen toen hij er wel de gelegenheid toe had, zijn broer Kamran toch blind maken.¹⁴⁰ In de praktijk moest hij zich schikken naar de politieke realiteit. Humayun honoreerde lang Baburs uitspraak dat hij als oudste zorg voor zijn jongere broers moest dragen. Zijn broers vormden echter het grootste gevaar voor zijn macht en waren zelfs één van de belangrijkste redenen dat hij zijn rijk verloren had. Hij moest hen dus wél straffen. De vergevingsgezindheid van Humayun ten aanzien van zijn broers zou een voorbeeld zijn voor latere Mughalkeizers om niet dezelfde houding aan te nemen.¹⁴¹

Humayun had drie belangrijke vrouwen. Zijn hoofd-gemalin en de *Padshah Begam*, Bega Begam, was een Perzische vrouw uit Khorasan en een directe nicht. Ze oefende vooral invloed uit als adviseur. Humayuns tweede vrouw was Hamida Banu Begam, een Perzisch-sjiïetische en de moeder van zijn zoon Akbar. Humayuns huwelijk met Hamida was politiek slim omdat het hem van de militaire steun van enkele sji’ietische groepen verzekerde. Dit bracht tevens een directe sji’ietische invloed in

¹³⁴ Gulbadan, *Humāyūn-Nama*, 114-140.

¹³⁵ Jouher, *Tezkereh al Vakiāt*, 54-77.

¹³⁶ Ibidem, 77-102.

¹³⁷ Nizamuddin Ahmad, ‘*Tabaqat-i Akbari*’, 220-237.

¹³⁸ Jouher, *Tezkereh al Vakiāt*, 25-26.

¹³⁹ Gulbadan, *Humāyūn-Nama*, 201.

¹⁴⁰ Jouher, *Tezkereh al Vakiāt*, 105-106; Gulbadan, *Humāyūn-Nama*, 48-49; Erskine, *History of India Vol II*, 301-422, aldaar 356-357, 393.

¹⁴¹ Faruqi, *Princes*, 250-254.

het Mughal-geslacht en vormde mede Akbars karakter. De derde vrouw was Mah Cicak Begum, van Turks-Mongoolse afkomst en de moeder van Humayuns zoon Muhammad Hakim.¹⁴² Zij zou als regent van Muhammad Hakim een korte tijd in Kabul *de facto* heerseres zijn.¹⁴³ Naast zijn vrouwen had vooral zijn half-zuster Gulbadan Begum invloed op Humayun. Deze vier vrouwen waren zowel voor Humayun als Akbar belangrijk. Vooral met betrekking tot familietwisten hadden zij grote invloed.¹⁴⁴ Mughalvrouwen hadden een grote mate van zelfstandigheid en oefende vaak invloed uit op de politieke verhoudingen aan het Mughalhof. Tijdens Humayuns regeringsperiode traden vrouwen niet duidelijk naar de voorgrond als machtige politieke spelers, al waren ze wel belangrijk.

In de zomer van 1555 veroverde Humayun Baburs rijk weer terug op de Sur-dynastie, waarmee hij de status van zijn familie als heersers in het gebied herbevestigde. Humayun stierf kort daarna in januari 1556 door een val van de trap.¹⁴⁵ Hij had voor zijn plotselinge dood geen opvolger aangewezen. Op het moment van overlijden had hij twee zoons, Akbar van dertien en Hakim van drie, die beiden te jong waren om zelfstandig te regeren. Deze situatie met alleen twee jonge kinderen als nageslacht, zou voor de adel een goede reden kunnen zijn geweest om een andere kandidaat aan te wijzen. Dit deden ze echter niet en Akbar werd op de troon geplaatst met behulp van Humayuns trouwe adel, speciaal Bayram Khan.¹⁴⁶ Doordat hij als regent optrad met brede steun onder de adel, was het duidelijk dat er buiten de Mughalfamilie geen andere kandidaten meer in aanmerking kwamen om op te volgen. De kans dat de dynastieke structuur hierna weer tot een *royal descent group* zou worden was erg klein. De Mughalfamilie had zich als *dynasty* permanent in het gebied gevestigd.

Humayun volgde op aanwijzing van zijn vader als oudste zoon op binnen een *dynasty*. Evenals zijn vader kreeg Humayun snel te maken met vijandige familieleden, de Timuriden-invloeden zorgden ook hier voor een verbreding van de groep opvolgingskandidaten - zijn broers achtten zichzelf gerechtigd om te regeren. Babur verloor Fergana door een samenzwering van de adel en zijn ooms uit naburige prinsdommen. Humayun werd uit het rijk verdreven door een vijandig heerser en de opstandigheid van zijn broers. Zijn succesvolle herovering betekende de continuïteit van de Mughalldynastie in het gebied.

¹⁴² Gulbadan, *Humāyūn-Nama*, 260.

¹⁴³ Nizamuddin Ahmad, 'Tabaqat-i Akbari', 281-282.

¹⁴⁴ Balabanlilar, 'Mystic Feast', 128-136.

¹⁴⁵ Jouher, *Tezkereh al Vakiāt*, 120.

¹⁴⁶ Nizamuddin Ahmad, 'Tabaqat-i Akbari', 247.

Akbar

De dynastieke structuur waarin Akbar opvolgde was een *dynasty* en hij werd door de adel in zijn positie bevestigd. Zijn eerste jaren waren onder het regentschap van Bayram Khan en zijn pleegmoeder Maham Anga (?-1562).

Aan de dood van Humayun werd in eerste instantie geen ruchtbaarheid gegeven, totdat Akbar na ruim twee weken werd gekroond. Deze geheimhouding was op advies van een toevallig aanwezige Ottomaanse admiraal, Sidi Ali Reis.¹⁴⁷ Op het moment van Humayuns overlijden was Akbar in de Punjab met Bayram Khan op veldtocht. Nadat ze het nieuws hadden gekregen verzamelden ze de adel in Kalanaur, ten noord-oosten van Lahore, waar Akbar werd gekroond. *“After due observance of the rites of mourning, the nobles who were in the suite of the Prince, under the leading of Bayram Khan, acknowledged the succession of the Prince, and so, on the 2nd Rabi'u-s sani, he ascended the throne of empire at Kalanor.”*¹⁴⁸ De dynastieke structuur waarin Akbar opvolgde was een *dynasty* en de opvolging was vooral gebaseerd op afstamming en steun van de adel. Wederom betrof het de oudste zoon. Omdat er maar één, tien jaar jongere broer was, bleef de groep opvolgingskandidaten klein. In de vier à vijf jaar die volgden regeerde Bayram Khan als regent effectief het gebied. Hij raakte betrokken bij adellijke onenigheid en hofintrige die door verschillende facties uitgevochten werd.¹⁴⁹ Bayram Khan werd door Akbar als pelgrim naar Mekka gestuurd in 1560 maar hij overleed onderweg.¹⁵⁰ Zijn vertrek was het gevolg van een hofintrige en onenigheid met Akbar, waarbij Akbars pleegmoeder Maham Anga betrokken was. Zij werd twee jaar *de facto* regentes over het rijk, wat aantoont dat vrouwen die geen bloedverwant waren direct de macht uit konden oefenen.

Behalve Maham Anga hadden meer vrouwen grote invloed op Akbar. Zijn moeder Hamida Banu Begam, zijn tante Gulbadan Begam en drie van zijn vrouwen waren belangrijk voor hem. Ruqaiya Sultan Begam was zijn hoofd-gemalin en van 1557 tot 1605 de *Padshah Begam* van het Mughalrijk. Salima Sultan Begam (1539-1613) was een geleerde vrouw die een grote rol speelde bij de verzoening van Akbar en zijn zoon Salim, later keizer Djahangir, in 1605. Miryam al-Zamani (1542-1623) was een Rajput prinses en de moeder van Akbars oudste zoon Salim. Akbar kreeg nog twee zonen, Murad (1570-1599) en Daniyal (1572-1605), beide met concubines. Door deze gemengde huwelijken kwamen er nieuwe culturele invloeden aan het hof. Zijn zonen waren de eerste Mughalprinsen die even Indisch

¹⁴⁷ Gulbadan, *Humāyūn-Nama*, 55; Abu'l Fazl, *The Akbarnama of Abu'l Fazl (History of the Reign of Akbar Including an Account of his Predecessors) Vol I*, 3 delen, H. Beveridge vert. (Herziene druk; Calcutta 2000) 657-658.

¹⁴⁸ Nizamuddin Ahmad, 'Tabaqat-i Akbari', 241.

¹⁴⁹ Ibidem, 261-269.

¹⁵⁰ Muhammad Mujeeb, *The Indian Muslims* (London 1967) 254; Abu'l Fazl, *The Akbar Nama of Abu-L-Fazl: History of the Reign of Akbar Including an Account of his Predecessors - Vol II*, 3 delen, H. Beveridge vert. (Herziene druk; Calcutta 2000) 178-206.

als Centraal-Aziatisch waren. Akbar luisterde, evenals Babur, naar het advies van de vrouwen waar hij van hield en die hij respecteerde.¹⁵¹

Dat Akbar waardering had voor de vrouwen en op hen vertrouwde blijkt uit het feit dat hij op hen terugviel als er onenigheid in de familie was. *“One of the occurrences was the sending of Sakina Banu Begum to give counsels to Hakim M. [...] On this account he nominated that veiled one of the palace of chastity, who was the Mirza’s full sister, for most men listen to the words of friends and near relatives...”*¹⁵² Vrouwen vervulden vaak de rol van diplomatiek bemiddelaar en hadden zodoende directe invloed op de politieke situatie maar ook (in)direct op de opvolging. Akbars behandeling van Hakim en diens zonen zou grote gevolgen hebben voor de ontwikkeling van de opvolging.

Akbars houding tegenover zijn broer was neutraal maar hij hield Hakim en zijn zonen (Afrasiyab Mirza en Qaiqubad Mirza) nauwlettend in de gaten, omdat zij een bedreiging vormden door hun legitimiteit om erkend te kunnen worden als Mughalheersers.¹⁵³ Na de dood van Hakim in 1585 nam Akbar zijn neven op in zijn adel, waarmee hij een einde maakte aan het apanage Kabul. Tevens zag hij erop toe dat zijn eigen zonen veel hoger in rang waren.¹⁵⁴ Zodoende waren zijn neven niet machtig genoeg om met Akbars kinderen te wedijveren om de troon. Akbars behandeling van Hakims zonen toont dat Akbar actief stappen ondernam om de groep opvolgingskandidaten te beperken tot alléén zijn eigen nageslacht. Door de familielijn van zijn broer volledig af te sluiten van de opvolging, versmalde hij de groep opvolgingskandidaten zodat de dynastieke structuur een *stem dynasty* werd. Voortaan kwamen alleen de zonen van een regerend vorst in aanmerking om op te volgen.

Door centralisatie en regelgeving nam het nomadisch karakter van het rijk af en maakte Akbar het rijk meer sedentair.¹⁵⁵ De invloed van de Turks-Mongoolse traditie bleef binnen de dynastie echter sterk aanwezig. Hij pakte het rangensysteem van de adel (*mansabdari*-systeem) aan, verbeterde het opmeten en de verdeling van het land (*jagirdari*-systeem), hij breidde het belastingssysteem uit en voerde aanpassingen door in de bestuurshiërarchie van lokaal tot nationaal niveau.¹⁵⁶ Een van de belangrijkste veranderingen met gevolgen voor de praktische toedracht van de opvolging, was Akbars besluit om geen apanages aan zijn zonen toe te wijzen. Hierdoor was er minder kans op versplintering van het rijk. Voortaan werden de prinsen aangesteld als gouverneur van een provincie of commandant, om op die manier ervaring op te doen. Deze gouverneurschappen rouleerden waardoor het moeilijker was om een plaatselijke machtsbasis te verkrijgen. Zo hadden de prinsen echter wél de gelegenheid

¹⁵¹ Nizamuddin Ahmad, ‘Tabaqat-i Akbari’, 261.

¹⁵² Abu’l Fazl, *Akbar Nama Vol III*, 351-352.

¹⁵³ Munis D. Faruqi, ‘The Forgotten Prince: Mirza Hakim and the formation of the Mughal Empire in India’, *Journal of the Economic and Social History of the Orient* 48:4 (2005) 487-523.

¹⁵⁴ Abu’l Fazl, *Akbar Nama Vol III*, 308.

¹⁵⁵ De nomadische achtergrond zou wel invloed blijven houden, het rondtrekkend hof was daar een kenmerk van.

¹⁵⁶ Nuruddin Salim Jahangir, *The Jahangirnama: Memoirs of Jahangir, Emperor of India*, Wheeler M. Thackston vert. en ed. (New York enz. 1999) xx-xxi; Muhammad Arif Qandhari, *Tarikh-i Akbari*, Tasneem Ahmad vert. (Delhi 1993) 231; Nizamuddin Ahmad, ‘Tabaqat-i Akbari’, 383; Abu’l Fazl, *Akbar Nama Vol III*, 95, 390-400, 560-566, 687-693, 1030-1033.

om in een provincie een netwerk aan vertrouwelingen onder de plaatselijke adel op te bouwen. Dit was belangrijk om hun steun te verkrijgen bij de opvolging. De prinsen kregen geen band meer met aparte regio's van het rijk, maar zagen het rijk voortaan meer als één geheel. Dit was een groot verschil met twee generaties eerder toen Kamran het rijk dat Babur naliet niet als één geheel zag. Omdat de opvolging voortaan alleen over het héle rijk ging, zette dit de prinsen aan tot onderlinge strijd.

Akbar vond dat de jongere broers de oudere moesten zien als de vertegenwoordiger van hun vader: *"The eyes which could not see the manifest claims of his Majesty Jahanbani – an elder brother, a venerated father's representative and a benefactor-;..."*¹⁵⁷ Zodoende stond de oudere altijd boven de jongere zoon.¹⁵⁸ Wat in de praktijk de tendens tot primogenituur, zonder codificatie, steunt die aanwezig was tijdens de hele Mughalgeschiedenis. Er staat echter niet: 'de oudste zoon' zodat het toch niet als expliciete voorkeur voor primogenituur als opvolgingspatroon kan worden opgevat. De uitspraken in de *Akbarnama* laten in het midden welke van de zonen op zou moeten volgen: *"Of a truth, a son who will be one's successor and take one's place on the glorious throne, is something which is a compensation for life."*¹⁵⁹

Akbar sprak zijn voorkeur voor een opvolger niet uit, maar gebruikte koninklijke insignes om aan de prinsen op een impliciete wijze duidelijk te maken wie de voorkeur genoot als opvolger.¹⁶⁰ Deze insignes bestonden uit voorwerpen, een landgoed, de hoogte van de *mansabdar*-rang en bepaalde rechten. De relatie tussen Akbar en Salim verzuurde aan het einde van de 16^e eeuw. Akbar begon ook insignes te geven aan zijn zonen Murad en Daniyal, en Salims oudste zoon Khusrau, waardoor er spanning tussen de prinsen ontstond. Dit gebruik van de koninklijke insignes werd een impliciet systeem om de voorkeur van de heerser voor de kroonprins aan te geven. Al Akbars zonen waren overmatige drinkers, waardoor Murad in 1599 en Daniyal in 1605 stierven tijdens Akbars leven.¹⁶¹ Salims vertrouwelingen zette hem in 1599 aan om tegen zijn vader in opstand te komen en zichzelf tot vorst uit te roepen.¹⁶² Akbar sloeg de opstand neer en bleef Salim het idee geven dat ook Daniyal of Khusrau zouden kunnen opvolgen.

Salim was de eerste Mughalprins die tegen zijn vader in opstand kwam. Zo zette hij de toon voor volgende generaties prinsen, waardoor de praktische toedracht van de opvolging veranderde. In 1602 liet Salim Akbars biograaf en vertrouweling, Abu l-Fadl, vermoorden. De relatie bereikte hierdoor

¹⁵⁷ Abu'l Fazl, *Akbar Nama Vol III*, 581.

¹⁵⁸ Abu'l Fazl, *Akbar Nama Vol III*, 351; Qandhari, *Tarikh-i Akbari*, 41.

¹⁵⁹ Abu'l Fazl, *Akbar Nama Vol I*, 41.

¹⁶⁰ De voorwerpen waren (1) een hoofddekseel, (2) een gewaad, (3) een zwaard met riem, (4) een *tipuchak* paard, (5) een rode parasol en tent, (6) een drum, vlag en standaard. Het landgoed was Hisar Firoza. De hoogte van de rang was in ieder geval meer dan 7000. Het belangrijkste recht was het mogen uitvaardigen van een *farman* – een koninklijk order/besluit. Babur, *Babur-nama Vol II*, 662, 707; Jahangir, *The Jahangirnama*, 60, 201, 228-229; Inayat Khan, *The Shah Jahan Nama: An Abridged History of the Mughal Emperor Shah Jahan, Compiled by his Royal Librarian*, Wayne Edison Begley en Ziauddin Abdul Desai eds., (Delhi enz. 1990) 5.

¹⁶¹ Abu'l Fazl, *Akbar Nama Vol III*, 1125, 1254.

¹⁶² Ibidem, 1104, 1114; Jahangir, *The Jahangirnama*, 9-11, 32.

een dieptepunt en Akbar en enkele hooggeplaatste edellieden begonnen Khusraw te zien als de juiste persoon om op te volgen. Daniyal stierf in het voorjaar van 1605, waarna Akbar erg ziek werd.¹⁶³ Door bemiddeling van Salima Sultan Begam en andere harem vrouwen verzoende Akbar zich met Salim voor hij overleed. Akbar had meerdere keren zijn afkeer geuit over de gewelddadigheden bij de opvolging in naburige rijken.¹⁶⁴ Het ligt voor de hand dat Akbar geweld wilde vermijden bij zijn eigen opvolging en daarom gehoor gaf aan Salima Sultan Begam om zich met zijn opstandige zoon te verzoenen. Daarbij waren er geen andere kandidaten meer behalve zijn kleinzoon Khusraw, die te weinig steun onder de adel genoot. Omdat Akbar zelf had bewerkstelligd dat alleen zijn eigen directe nageslacht nog in aanmerking kwam voor de opvolging, was er dus geen andere keus. Na de verzoening besteed Salim in november 1605 de troon.¹⁶⁵

Akbar volgde op in een dynastieke structuur die een *dynasty* was. Afstamming was de belangrijkste factor voor zijn opvolging. Het betrof weer de oudste zoon, ditmaal ook omdat zijn jongere broer te jong was. Hij werd door de adel gekozen en gekroond waarna hij de eerste jaren onder het regentschap van Bayram Khan en Maham Anga stond. Hij maakte het rijk meer sedentair door zijn bureaucratische hervormingen, waarvan een deel ook betrekking had op de dynastieke structuur. Akbar veranderde daardoor de dynastieke structuur in een *stem dynasty*. Hierbij ontwikkelde hij een impliciet aanwijzingssysteem zodat hij met koninklijke insignes toch een voorkeur voor de opvolger kon laten blijken.

Djahangir

Evenals zijn voorgangers volgde Djahangir op in een *dynasty* en was hij de oudste zoon. Hij had zich met Akbar verzoend maar omdat zijn vader begonnen was met het tegen elkaar uitspelen van de opvolgingskandidaten, kwam zijn zoon Khusraw al snel tegen Djahangir in opstand.

Toen Salim de troon besteed nam hij de naam Djahangir ('Wereldheerser') aan.¹⁶⁶ Doorslaggevend voor zijn opvolging was zijn verzoening met Akbar op aandringen van Salima Sultan Begum. Omdat Akbar Djahangir niet expliciet aangewezen had, was de opvolging vooral gebaseerd op afstamming.¹⁶⁷ Wederom volgde de oudste zoon op. Bij deze opvolging is de directe invloed van vrouwen duidelijk aanwezig. Het zelfbeeld van de prinsen was anders ten opzichte van de vorige generaties. Ze waren ervan overtuigd dat het rijk niet verdeeld zou worden en de opvolger alleen over

¹⁶³ Abu'l Fazl, *Akbar Nama Vol III*, 1129-1229.

¹⁶⁴ Ibidem, 316-317, 898, 992, 1008-1014, 1016.

¹⁶⁵ Jahangir, *The Jahangirnama*, 11-12.

¹⁶⁶ Ibidem, 18.

¹⁶⁷ Abu'l Fazl, *Akbar Nama Vol III*, 1230.

het héle rijk kon heerser. Hierdoor veranderde ook de praktische gang van zaken rond de opvolging. De dynastieke structuur waarin Djahangir opvolgde was een *stem dynasty*.

Doordat Akbar zijn zonen en kleinzoon tegen elkaar had uitgespeeld, was het gevolg dat Khusraw binnen een jaar na de troonsbestijging tegen Djahangir in opstand kwam. Hij had de steun van enkele van de hoogst geplaatste edellieden en was ervan overtuigd dat Akbar hem als beoogd opvolger had gezien.¹⁶⁸ Omdat Akbar inderdaad had laten blijken in Khusraw ook een mogelijke opvolgingskandidaat te zien was Djahangir al op zijn hoede voor Khusraw.¹⁶⁹

In tegenstelling tot Humayun, die kostte wat kost wilde vermijden zijn broers schade te berokkenen, wilde Djahangir zo snel mogelijk de dreiging die van zijn oudste zoon uitging, teniet doen. In de *Djahangirnama* bagatelliseerde Djahangir zijn opstand tegen zijn vader en schoof zo veel mogelijk van de schuld op edellieden af. Djahangir was echter wél in opstand gekomen, had Akbars belangrijkste vertrouweling laten doden en had zichzelf over een deel van het rijk tot koning uitgeroepen.¹⁷⁰ Met zijn beschrijving pleitte Djahangir zijn gedrag gedeeltelijk vrij maar door aan Khusraw toe te schrijven dat diens opstand wél op eigen initiatief was, kon Djahangir hem zwaar straffen. “...*the vexing part of this affair was that my son, without reason or cause, became an enemy and opponent.*”¹⁷¹ De opstand werd neergeslagen en Khusraw werd op orders van Djahangir blind gemaakt en opgesloten.¹⁷²

De straf voor Khusraw was samen met de opsluiting van Djahangirs neven een reden waardoor de behandeling van prinsen met betrekking tot de opvolging verhardde. “*You will also arrest Mirza Muhammad-Hakim's sons who are in Agra and keep them in prison. If such treatment is received from a son of my loins, what can be expected of nephews and cousins?*”¹⁷³ Djahangir uitte evenals zijn vader zijn afkeuring over de grootschalige moord op de prinsen aan het Safawiden en Ottomaanse hof.¹⁷⁴ Toch veranderde de familiale omgang onder de Mughals door Djahangirs harde optreden. De *stem dynasty* kreeg hierdoor het element van constante eliminatie erbij, zoals Goody die benoemt.

Djahangir kreeg vier zonen bij verschillende vrouwen. In 1608 trouwde Djahangir met Saliha Banu Begam (?-1620), met wie hij nooit kinderen kreeg, maar die wel de titel *Padshah Begam* droeg. Met de Rajputaanse prinses Shah Begam kreeg hij zijn oudste zoon Khusraw. Parvez (1589-1626) was zijn tweede zoon, bij de Turkse Sahib Jamal. Djahangirs derde zoon Khurram was verwekt bij de Rajputaanse prinses Jagat Gosain. Zijn jongste zoon Shahriyar (1605-1628) kreeg hij bij een concubine. Niet alle vrouwen die belangrijk waren voor Djahangir, waren moeders van zijn kinderen.

¹⁶⁸ Jahangir, *The Jahangirnama*, 13, 17-18, 48-58, 90.

¹⁶⁹ Nuruddin Salim Jahangir, *Memoirs of the Emperor Jahangueir*, David Price vert. (London 1829) 33.

¹⁷⁰ Abu'l Fazl, *Akbar Nama Vol III*, 1155, 1217-1219; Jahangir, *The Jahangirnama*, 9-12, 32.

¹⁷¹ Jahangir, *The Jahangirnama*, 50.

¹⁷² Khusrau behield een deel van zijn zicht, waardoor hij in de ogen van enkele edellieden toch geschikt was om te regeren. Jahangir, *The Jahangirnama*, 48-58.

¹⁷³ Ibidem, 51.

¹⁷⁴ Ibidem, 178, 201.

Zijn moeder, Miryam al-Zamani was belangrijk door haar invloed op zijn vorming en als raadgeefster. In 1611 trouwde Djahangir met zijn grote liefde, de Perzische Nur Djahan. Zij wist hem steeds meer onder haar invloed te brengen en zou één van de machtigste vrouwen uit de Mughalgeschiedenis worden.¹⁷⁵ Hij raakte steeds verder onder haar invloed. Vanaf haar intrede aan het Mughalhof had ze een voorkeur voor Khurram als opvolgingskandidaat en gedurende de eerste paar jaar was haar steun van belang voor zijn snelle promoties.¹⁷⁶ Zij nam bij het overlijden van Saliha in 1620 de titel *Padshah Begam* over. Soms oefende ze openlijk als regentes de macht uit, vooral nadat Djahangir ziek werd. Haar dochter trouwde in 1621 met prins Shahriyar waardoor hij haar voorkeur kreeg boven Khurram als opvolger. Hierdoor speelde ze tijdens de volgende opvolging een belangrijke rol omdat haar voorkeur voor Shahriyar, Khurram aanzette tot rebellie.

Uit de *Djahangirnama* blijkt dat Khurram al vroeg een bevoorrechte positie genoot in de ogen van zijn vader. Vanaf zijn zeventiende had hij het recht gekregen om de koninklijke insignes te mogen dragen.¹⁷⁷ In 1616 kreeg hij, na meerdere snel achtereenvolgende rangsverhogingen, ook het recht om de titel 'shah' te voeren. *"One of the outstanding awards I made my son on this occasion was the title of shah, which I made part of his name and ordered that he henceforth be called Shah Sultan Khurram."*¹⁷⁸ Zo was het voor iedereen duidelijk dat Djahangirs voorkeur uitging naar Khurram als opvolger. *"Now, as a reward for this worthy service I awarded him the rank of 30,000/20,000 and the title of Shahjahan and ordered that henceforth at court assemblies a chair was to be placed near the throne for my son to sit on. This was a special favor for my son, for prior to this there had been no such custom in our dynasty."*¹⁷⁹ Maar zelfs na deze uitzondering werd Khurrams naam niet expliciet uitgesproken als opvolger. Khurram had ook zijn leiderschapskwaliteiten bewezen en genoot onder andere daarom zijn vaders voorkeur. Hij wist echter dat Nur Djahan haar schoonzoon Shahriyar begon te prefereren als opvolger, zodat hij haar toenemende invloed op zijn vader vreesde. Hierdoor kwam hij in 1622 in opstand. Juist door deze opstand begon Djahangir door middel van de koninklijke insignes zijn voorkeur voor Shahriyar te laten blijken.¹⁸⁰

De machtsverhoudingen aan het hof speelden bij deze opvolging een grote rol, aangezien Djahangir steeds verder onder de invloed van Nur Djahan raakte.¹⁸¹ Sinds Djahangirs ziekte ontstonden er in 1620 meerdere facties onder de adel met respectievelijk Khusraw, Khurram en Shahriyar als

¹⁷⁵ Ibidem, 368-369; Findly, *Nur Jahan*, 5.

¹⁷⁶ Jahangir, *The Jahangirnama*, 229.

¹⁷⁷ Ibidem, 67.

¹⁷⁸ Ibidem, 201.

¹⁷⁹ Ibidem, 218.

¹⁸⁰ Ibidem, 395.

¹⁸¹ Inayat Khan, *Shah Jahan Nama*, 10-12; de jaren tussen 1621 en 1627 werden gekenmerkt door het *de facto* leiderschap van Nur Djahan met hoge adel. Jahangir werd erg ziek in 1621 en die ziekte bleef opspelen tot zijn dood in 1627.

opvolgingskandidaten.¹⁸² Voor deze opvolging zou hun talent om machtige adel achter zich te krijgen en de daarop volgende strijd tussen de Mughalprinsen bepalend zijn. Het feit dat een strijd om de troon tussen de prinsen de opvolger bepaalde maakte deze opvolging *blood tanistry*.

Khurrams opstand duurde van 1622 tot 1626 en was vooral gericht tegen Nur Djahan, die toen effectief de macht uitoefende.¹⁸³ Djahangir schonk hem eind 1626 vergiffenis, maar de verhouding met Nur Djahan bleef gespannen.¹⁸⁴ Djahangirs conditie verslechterde en hij stierf in oktober 1627. Asaf Khan (1569-1641), de broer van Nur Djahan, was al lange tijd in het geheim een vertrouweling van Khurram en handelde toen snel. Hij zette Dawar Bakhsh, Khusraw's zoon, op de troon als marionetteheerser en verwittigde Khurram over Djahangirs dood. Tegelijkertijd liet Shahriyar zich in de stad Lahore ook kronen, waarna er strijd ontstond die door Asaf Khan in Khurrams naam werd gewonnen. Hij nam alle Mughalprinsen gevangen en executeerde op Khurrams orders diens broer Shahriyar en neven Dawar Bakhsh, Gurshashp, Tamuras en Hosijang. Khurram kwam in Agra aan, liet Nur Djahan opsluiten, en liet zich tot heerser kronen met de naam Shah Djahan.¹⁸⁵

Humayun, Akbar en zelfs Djahangir hadden nog hun afkeuring over de familiale moordpartijen bij de Ottomanen en Safawiden geuit, maar dat had niet kunnen voorkomen dat hun nageslacht tot dezelfde manier van doen overging. Djahangir verhardde de familieverhouding door zijn zoon blind te laten maken. Khurram liet alle familieleden die een directe bedreiging vormden door hun legitimiteit, meteen doden bij zijn troonsbestijging. Djahangir was opgevolgd in een *stem dynasty*. Gedurende zijn leven veranderde het opvolgingssysteem naar *blood tanistry*, omdat zijn zonen door middel van strijd de opvolging bepaalden. Vrouwen hadden een belangrijke rol gespeeld bij de opvolgingen van Djahangir en Shah Djahan. Nur Djahans machtspositie bewijst dat vrouwen officieel de macht konden uitoefenen, zonder erkend te worden als Mughalkeizer, en direct de vorm en verandering van een opvolgingssysteem konden beïnvloeden.

Deelconclusie

De Mughals hebben als islamitische dynastie nooit hun opvolging gecodificeerd. Babur kwam voort uit het Timuridenmilieu, waar strijd lang de doorslaggevende factor voor de opvolging was. Voor Baburs opvolging in Fergana als 11-jarige waren verkiezing onder de adel en aanwijzing door zijn grootmoeder bepalend. Hij volgde niet op omdat het ging om het *recht* van de oudste zoon om op te volgen, maar

¹⁸² Khusraw was sinds 1607 deels blind gemaakt en gevangen gezet door Djahangir. Asaf Khan had in 1620 Khusrau als gevangene aan Khurram overgeleverd. Khusraw werd in 1622 op Khurrams orders gedood.

¹⁸³ Findly, *Nur Jahan*, 48, 50, 59, 168, 170-174.

¹⁸⁴ Jahangir, *The Jahangirnama*, 433-434.

¹⁸⁵ Jahangir, *The Jahangirnama*, 455-460. Er vond een tweede kroning plaats in augustus 1628 omdat de sterrenstand een gunstiger lot voorspelden.

in de praktijk kwam het er wel op neer. Hij stichtte het Mughalrijk waardoor de dynastieke structuur een *dynasty* was en wees zijn oudste zoon als opvolger aan, zonder diens broers de kans te ontzeggen om zelf heerser te kunnen worden.

Voor Humayuns opvolging waren daardoor afstamming en aanwijzing de doorslaggevende factoren. Hij volgde als oudste zoon op. De Timurideninvloed was nog sterk aanwezig, waardoor er broederstrijd uitbrak. Het was echter ná zijn kroning waardoor het geen *blood tanistry* betrof, maar opstand. De dynastieke structuur bleef hierdoor een *dynasty*. Bij Humayuns herovering van het rijk werd de Mughaldynastie als heersersfamilie permanent in het gebied gevestigd en omdat zijn broers gestorven waren, kwam alleen zijn nageslacht in aanmerking om op te volgen. Er vond dus geen versmalling van de groep opvolgingskandidaten plaats.

Bij Humayuns plotselinge dood was er geen voorkeur voor de opvolgingskandidaat bekend. Onder het toeziend oog van trouwe adel werd zijn oudste zoon Akbar gekroond. Hierbij speelde een rol dat de enige andere mogelijke kandidaat, zijn half-broer Muhammad Hakim, te jong was. Akbar volgde door verkiezing onder de adel op in een *dynasty* en leefde meerdere jaren onder regentschap. Tijdens zijn regeringsperiode voerde Akbar veel centralistische veranderingen door, waarvan een deel ook gevolgen had voor de opvolgingspraktijk. Het rijk sedentariseerde door deze maatregelen maar de Turks-Mongoolse en islamitische invloeden werkte het opvolgingssysteem *blood tanistry* in de hand. Dit ging gepaard met Akbars impliciete systeem om door koninklijke insignes zijn voorkeur voor de opvolger aan te geven en de opvolgingskandidaten tegen elkaar uit te spelen. Deze factoren oefende grote invloed uit op de verandering van de dynastieke structuur in een *stem dynasty*. Er vond echter onder zijn nakomelingen geen strijd om de opvolging plaats. Akbar had de groep opvolgingskandidaten versmald tot alléén zijn eigen nageslacht en een manier gevonden om op indirecte wijze de voorkeur van een heerser voor een opvolgingskandidaat bekend te maken.

Djahangir was Akbars oudste zoon en volgde op in een *stem dynasty*. Zijn opvolging was vooral gebaseerd op afstamming. Ondanks dat Akbar zich met hem verzoend had, wees hij hem niet expliciet als opvolger aan. Met zijn opstand tegen Akbar aan het einde van diens leven en zijn harde optreden tegen zijn zoon Khusraw en neven, verhardde hij de omgang met de familie. Ook ging hij door met het gebruik van de koninklijke insignes om indirect zijn voorkeur voor de opvolger, Khurram, te laten blijken. Nur Djahan speelde een rol bij de opstand van Khurram, wat uiteindelijk leidde tot de definitieve overgang naar een ander opvolgingssysteem. Het werd *blood tanistry* bij Khurrams opvolging omdat de opvolger door strijd onder de prinsen werd bepaald. Khurram was de eerste Mughalkeizer die niet de oudste zoon van zijn vader was bij zijn opvolging.

Met betrekking tot de opvolging waren voor Babur, Djahangir en Shah Djahan vrouwen van groot belang geweest. Ze hadden indirecte invloed als raadgeefsters en opvoeders en directe invloed als diplomatieke bemiddelaars en regenten. Dit bewijst dat ze zowel de macht uit konden oefenen als

het opvolgingssysteem konden beïnvloeden. In grote lijnen kan de versmallingstendens van de groep opvolgingskandidaten die bij de Mughals zichtbaar is, vergeleken worden met de Safawiden. Babur en Ismail I versmalden de groep opvolgingskandidaten in zulke mate dat het *dynasties* werden, Akbar en Abbas versmalden het verder tot *stem dynasties*. Akbar was echter de derde Mughalheerser, Abbas de vijfde Safawidenheerser.

Conclusie

In alle rijken waren de factoren afstamming, aanwijzing, verkiezing en strijd bij opvolgingen van groot belang. Afstamming van de stamvader van de dynastie was een voorwaarde om in aanmerking te komen voor de opvolging. In alle dynastieën was erfopvolging gangbaar maar werd deze niet gecodificeerd, wat het gevolg was van de islamitische invloed om geen voorkeur voor zonen te laten blijken. Grote invloed had ook de Turks-Mongoolse traditie, die het idee van medeërfgenaamschap in zich draagt omdat het rijk werd gezien als eigendom van de hele familie. Door deze twee invloeden was expliciete aanwijzing minder gangbaar en werd strijd als praktische toedracht van de opvolging in de hand gewerkt.

In alle rijken, op de Timuriden na, was er sprake van een zich ontwikkelend opvolgingssysteem doordat de nadruk op de doorslaggevende factoren voor het praktisch verloop van een opvolging veranderde. In alle rijken konden de vrouwen bij uitzondering de macht zowel direct als indirect uitoefenen. Hierdoor waren ze soms ook in staat om de vorm of een verandering van het opvolgingssysteem te beïnvloeden.

Cinghiz vormde de Mongoolse stammen om tot legereenheden. Zijn familie werd de enige heersersfamilie in het gebied, waardoor hij een *dynasty* vestigde. Zo versmalde hij de groep opvolgingskandidaten. Door Ogedei als zijn opvolger aan te wijzen, versmalde hij de dynastie zelfs tot een *stem dynasty*. De Turks-Mongoolse invloeden zorgden echter voor een verbredingstendens, zodat de dynastieke structuur binnen drie opvolgingen weer een *royal descent group* werd en het opvolgingssysteem *blood tanistry*.

Timur spiegelde zich aan Cinghiz en wees, net als hij, zijn opvolger aan om zo versmalling van de groep opvolgingskandidaten te bewerkstelligen en tot een *stem dynasty* te komen. De Turks-Mongoolse en islamitische achtergrond, leidde onder andere tot *blood tanistry* en zorgde ervoor dat het rijk versnipperd raakte. Het gevolg was constante verbreding van de groep opvolgingskandidaten, waardoor de dynastieke structuur al onder de eerstvolgende heerser een *royal descent group* werd.

In het Safawidenrijk oefende de *kizil-bash* de meeste macht uit, ondanks de religieuze status van de Safawidenfamilie. Ismail had een *dynasty* gesticht en zo de groep opvolgingskandidaten tot alleen zijn eigen familie versmald. Abbas I slaagde er met de *ghilman* in de macht van de *kizil-bash* in

te perken. Hierdoor werd hij machtig genoeg om van aanwijzing het opvolgingssysteem te maken. Dit had versmalling van de groep opvolgingskandidaten tot gevolg, waardoor de dynastieke structuur een *stem dynasty* werd.

De Ottomanen verschilden van de andere volken. Omdat ze als opvolgingspatroon *blood tanistry* handhaafden met als gevolg een *stem dynasty* als dynastieke structuur, was de groep opvolgingskandidaten smal. Aanwijzing verving *blood tanistry* als opvolgingspatroon. Om de familie smal te houden vond hierbij massale moord op de broers van de heerser plaats. Na twee van deze moordpartijen werd het *Kafes*-systeem ingesteld, waarbij de broers als reserve-sultan werden opgesloten. Het gevolg was een verbreding van de groep opvolgingskandidaten waardoor de dynastieke structuur een *dynasty* werd.

Aanwijzing door de voorganger en verkiezing door een bepalende groep aan het hof waren de meest gebruikelijke wijzen waarop de opvolging bij de Mughals plaatsvond. Babur stichtte het Mughalrijk waardoor de dynastieke structuur een *dynasty* was. Hij wees zijn opvolger aan, zonder de andere prinsen uit te sluiten. Humayuns opvolging was op afstamming en aanwijzing. Omdat er geen versmalling van de groep opvolgingskandidaten plaatsvond, bleef de dynastieke structuur onder Humayun een *dynasty*. Dit veranderde onder Akbar. Door zijn centralistische veranderingen was er minder kans was op versplintering van het rijk, en veranderde de opvolgingspraktijk. Hij versmalde de groep opvolgingskandidaten tot alléén zijn eigen nageslacht, door zijn broer buiten spel te houden en diens zonen in zijn adel op te nemen. Hierdoor veranderde de dynastieke structuur in een *stem dynasty*. Onder Djahangirs bewind verstarde de familierelaties en samen met Nur Djahans optreden leidde dat tot de definitieve overgang naar het opvolgingssysteem *blood tanistry*. Dit toont dat vrouwen het opvolgingssysteem konden beïnvloeden. Bij de Mughals konden vrouwen zowel direct als indirect veel macht uitoefenen. Bij drie van de vijf beschreven Mughal-opvolgingen hadden vrouwen invloed op de praktische gang én de uitkomst van de opvolging. Samen met de Safawiden vielen de Mughals in de categorie van een versmallende dynastie. Het is duidelijk dat uit gedeelde factoren en systematiek in iedere rijk toch een unieke synthese ontstond die leidde tot verschillende oplossingen voor het opvolgingssysteem.

Literatuurlijst

Primaire bronnen:

Ahmad Bakhshi, N., 'Tabaqat-i Akbari' in: Elliot, H. M., *The History of India As Told By Its Own Historians: The Muhammadan Period - Volume 5*, Dowson J., ed., (Digitale versie; Cambridge enz. 2013).

Babur, Z. M., *The Babur-nama in English (Memoirs of Babur) Vol I*, 2 delen, A. S. Beveridge vert. (London 1922).

Babur, Z. M., *The Babur-nama in English (Memoirs of Babur) Vol II*, 2 delen, A. S. Beveridge vert. (London 1922).

Fazl, A., *The Akbarnama of Abu'l Fazl (History of the Reign of Akbar Including an Account of his Predecessors)*, 3 delen, H. Beveridge vert. (Herziene druk; Calcutta 2000).

Gulbadan Begum, *The History of Humayun (Humayun-nama)*, Annette Susannah Beveridge vert., (Londen 1902).

Guwaynii, 'Alaa' al-Din 'Aṭa' Malik al-, e.a., *The History of the World Conqueror*, John Andrew Boyle vert. (Manchester enz. 1958).

Inayat Khan, *The Shah Djahan Nama: An Abridged History of the Mughal Emperor Shah Djahan, Compiled by his Royal Librarian*, Begley W. E., en Z. A. Desai eds., (Delhi enz. 1990).

Djahangir, N. S., *The Djahangirnama: Memoirs of Djahangir, Emperor of India*, Thackston W. M., vert. en ed. (New York enz. 1999).

Djahangir, N. S., *Memoirs of the Emperor Jahangueir*, D. Price vert. (London 1829).

Jouher, *The Tezkereh al Vakiāt, or Private Memoirs of the Moghul Emperor Humāyūn*, C. Stewart vert. (London 1832).

Qandhari, M. A., *Tarikh-i Akbari*, T. Ahmad vert. (Delhi 1993).

Rachewiltz, I., de, 'The Secret History of the Mongols: A Mongolian Epic Chronicle of the Thirteenth Century' (z.p. 2015). Korte versie van Street J. C., ed., University of Wisconsin—Madison. Books and Monographs. Book 4. <http://cedar.wvu.edu/cedarbooks/4>.

Secundaire bronnen:

Al-Ati, H. A., *The Family Structure in Islam* (z.p. 1977).

- Amitai-Preiss, R., en D. O. Morgan eds., *The Mongol Empire and Its Legacy* (Leiden 2000).
- Arjomand, S. A., 'Religious Extremism (Ghuluw), Sufism and Sunnism in Safavid Iran: 1501-1722' in: Idem, *Sociology of Shi'ite Islam: Collected Essays* (Leiden 2016).
- Balabanlilar, L., 'The Begins of the Mystic Feast: Turco-Mongol Tradition in the Mughal Harem', *The Journal of Asian Studies* 69:1 (2010) 123-147.
- Balabanlilar, L., 'Lords of the Auspicious Conjunction: Turco-Mongol Imperial Identity on the Subcontinent', *Journal of World History* 18:1 (2007) 1-39.
- Bakker, R., L. Vervloet en A. Gailly, *Geschiedenis van Turkije* (2^e druk; Amsterdam; Leuven 2002).
- Boom, H., *De Grote Turk. In het voetspoor van Süleyman de Prachtlievende (1494-1566)* (Amsterdam 2010).
- Broadbridge, A.F., *Women and the Making of the Mongol Empire*. Cambridge Studies in Islamic Civilization (Cambridge 2018).
- Buell, P. D., en J. Kolbas, 'The Ethos of State and Society in the Early Mongol Empire: CinghizKhan to Güyük', *Journal of the Royal Asiatic Society*, 26:1-2 (2016) 43-64.
- Canfield, R. L., ed., *Turko-Persia in Historical Perspective* (Cambridge enz. 1991).
- Cipa, H. E., *The Making of Selim: Succession, Legitimacy, and Memory in the Early Modern Ottoman World* (Bloomington 2017).
- Dale, S., *The Muslim Empires of the Ottomans, Safavids, and Mughals* (Cambridge; New York 2010).
- Dale, S., 'The later Timurids c. 1450–1526' in: Cosmo, N. D., A. Frank en P. Golden eds., *The Cambridge History of Inner Asia: The Cinghizid Age* (Cambridge 2009) 199-218.
- Duindam, J., *Dynasties: A Global History of Power, 1300-1800* (Cambridge University Press 2015).
- Eraly, A., *Emperors of the Peacock Throne: The Saga of The Great Mughals* (2^e herziene druk; Delhi enz. 2000).
- Erskine, W., *A History of India Under the Two First Sovereigns of the House of Taimur, Báber and Humáyun*, 2 delen, (Digitale versie; New York enz. 2012).
- Faroqhi, S. N., en K. Fleet eds., *The Cambridge History of Turkey - Volume 2: The Ottoman Empire as a World Power, 1453-1603*. Cambridge History of Turkey (Cambridge enz. 2012).
- Faruqi, M. D., *The Princes of the Mughal Empire, 1504-1719* (Cambridge enz. 2012).

Faruqi, M. D., 'The Forgotten Prince: Mirza Hakim and the formation of the Mughal Empire in India', *Journal of the Economic and Social History of the Orient* 48:4 (2005) 487-523.

Findly, E. B., *Nur Jahan: Empress of Mughal India* (New York; Oxford 1993).

Fleischer, C.H., *Bureaucrat and Intellectual in the Ottoman Empire: The Historian Mustafa Ali (1541-1600)*. Princeton Studies on the Near East (Princeton; Guildford 1986).

Fletcher, J., 'Turco-Mongolian Monarchic Tradition in the Ottoman Empire', *Harvard Ukrainian Studies*, 3-4 (1979) 236-251.

Geevers, L., 'Safavid Cousins on the Verge of Extinction: Dynastic Centralization in Central Asia and the Bahrāmī Collateral Line (1517-1593)', *Journal of the Economic and Social History of the Orient* 58:3 (2015) 293-326.

Goody, J., ed., *Succession to High Office*. Cambridge Papers in Social Anthropology (Cambridge 1966).

Hurewitz, J. C., 'Military Politics in the Muslim Dynastic States, 1400-1750', *Journal of the American Oriental Society* 88:1 (1968) 96-104.

Jackson, P., en L. Lockhart eds., *The Cambridge History of Iran - Volume 6: The Timurid and Safavid Periods*. The Cambridge History of Iran (Cambridge enz. 1986).

Kim, H., 'A Reappraisal of Guyuk Khan' in: Amitai, R., en M. Biran eds., *Mongols, Turks, and Others: Eurasian Nomads and the Sedentary World* (Leiden 2005) 309-339.

Lal, R., *Domesticity and Power in the Early Mughal World*. Cambridge Studies in Islamic Civilization (Cambridge enz. 2005).

Lal, R., 'Historicizing the Harem: The Challenge of a Princess's Memoir', *Feminist Studies, Inc.* 30:3 (2004) 590-616.

Manz, B. F., *Power, Politics and Religion in Timurid Iran*. Cambridge Studies in Islamic Civilization (Cambridge enz. 2007).

Manz, B. F., 'Temür and the Problem of a Conqueror's Legacy', *Journal of the Royal Asiatic Society of Great Britain & Ireland* 8:1 (1998) 21-41.

Manz, B. F., *The Rise and Rule of Tamerlane* (Cambridge; New York 1989).

Misra, N., *Succession and Imperial Leadership among the Mughals, 1526-1707* (Delhi 1993).

Moin, A. F., *The Millennial Sovereign: Sacred Kingship and Sainthood in Islam* (New York 2014).

Mujeeb, M., *The Indian Muslims* (London 1967).

Murphy, R., *Exploring Ottoman Sovereignty: Tradition, Image and Practice in the Ottoman Imperial Household, 1400-1800* (London; New York 2008).

Nashat, G., en L. Beck, *Women in Iran from the rise of Islam to 1800* (Urbana 2003).

Pemberton, K., 'Women Pir's, Sainly Succession, and Spiritual Guidance in South Asian Sufism', *The Muslim World* 96:1 (2006) 61-87.

Pierce, L. P., *The Imperial Harem: Women and Sovereignty in the Ottoman Empire* (New York enz. 1993).

Peirce, L. P., *The Imperial Harem: Gender and Power in the Ottoman Empire, 1520-1656* (Dissertatie Midden-Oosten Studies, ProQuest Dissertations Publishing 1988).

Prawdin, M., *The Mongol Empire: Its Rise and Legacy* (2e druk; London 1961).

Richards, J. F., *The Mughal Empire*. The New Cambridge History of India (Cambridge enz. 1995).

Şahin, K., *Empire and Power in the Reign of Süleyman: Narrating the Sixteenth-Century Ottoman World*. Cambridge Studies in Islamic Civilization (New York 2013).

Schimmel, A., *The Empire of the Great Mughals: History, Art and Culture*, Waghmar, B. K., ed., C. Atwood vert., (herziene druk; Londen 2004).

Streusand, D. E., *Islamic Gunpowder Empires: Ottomans, Safavids, and Mughals* (Boulder 2011).

Subtelny, M., 'Tamerlane and his Descendants: From Paladin to Patron' in: D. Morgan e.a. eds., *The New Cambridge History of Islam* (Cambridge 2010) 169-200.

Subtelny, M. E., *Timurids in Transition: Turko-Persian Politics and Acculturation in Medieval Iran* (Leiden; Boston 2007).

Swartz, M.J., 'Review: Succession to High Office', *American Anthropologist New Series* 70:2 (1968) 387-388.

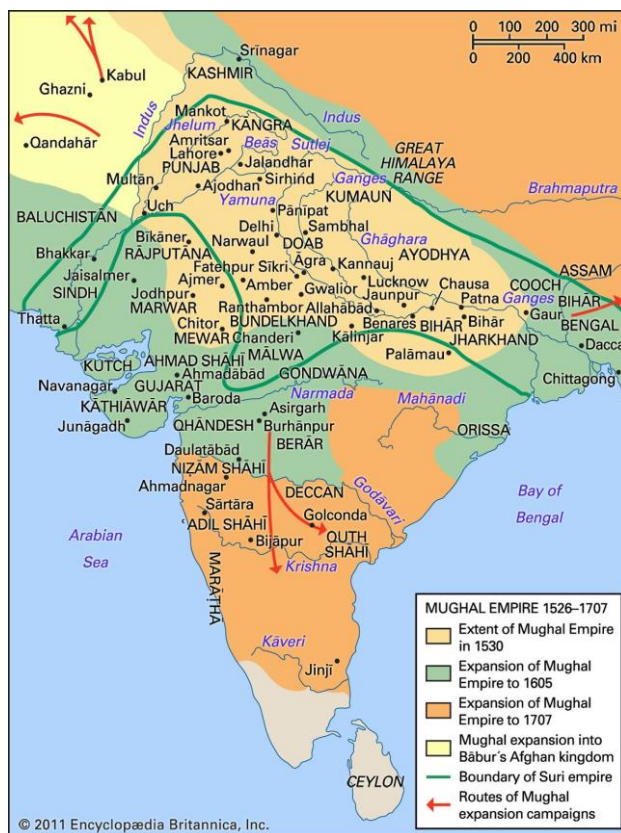
Walthall, A., ed., *Servants of the Dynasty: Palace Women in World History* (Berkeley 2008).

Williams, L. F. R., *An Empire Builder of the Sixteenth Century: A Summary Account of the Political Career of Zahir-ud-Din Muhammad surnamed Babur: being the Allahabad University lectures for 1915-16* (Delhi c. 1950).

Appendix A – Kaarten

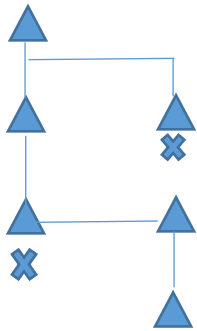

De rijken van de Ottomanen, Safawiden, Oezbeken en Mughals rond 1600. – Copyright Rand McNally & Co.

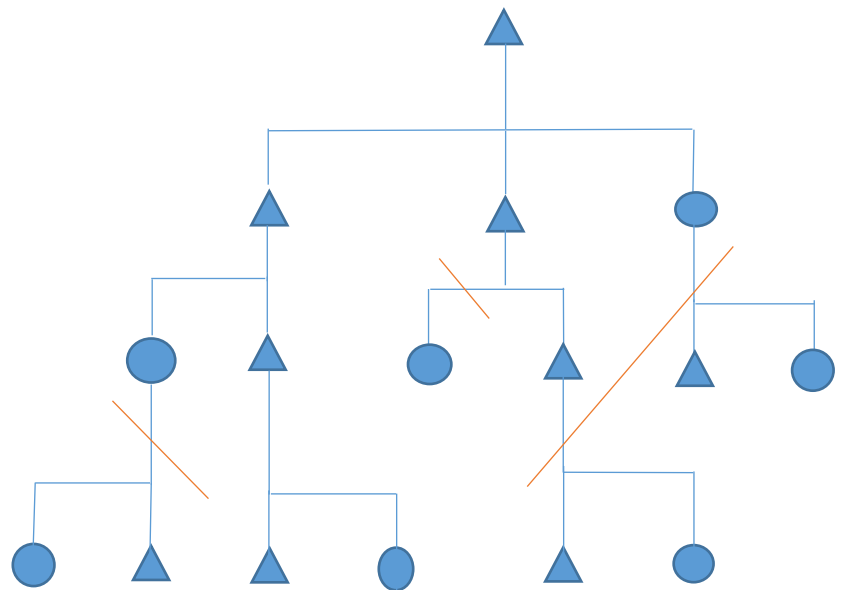
Het Mughalrijk tussen 1526 en 1707. – Copyright Encyclopedia Britannica.

Appendix B - Goody's dynastieke structuren

1) Stem Dynasty

(Agnatic succession over time – Op den duur gedwongen om uit te wijken naar de familietak van een broer.)

2) Bilateral/Familial Dynasty

(Engels patroon – uitsluiting van kinderen van niet-opvolgende dochters en kinderen van niet-opvolgende kleinzonen.)

*Hereditary dynasty,
segmented in circulating
systems*

Other estates

Other estates

3) Dynastic Descent Group of Dynasty

UDG

UDG

UDG

UDG

4) Royal Descent Group

X = geen kinderen

 = lijn van uitsluiting

UDG = unilineal descent group (afstammingsgroep via moeders of vaders kant)

¹⁸⁶ Goody, *Succession*, 27.

Voorbeeld familiestamboom

